

Nemunas

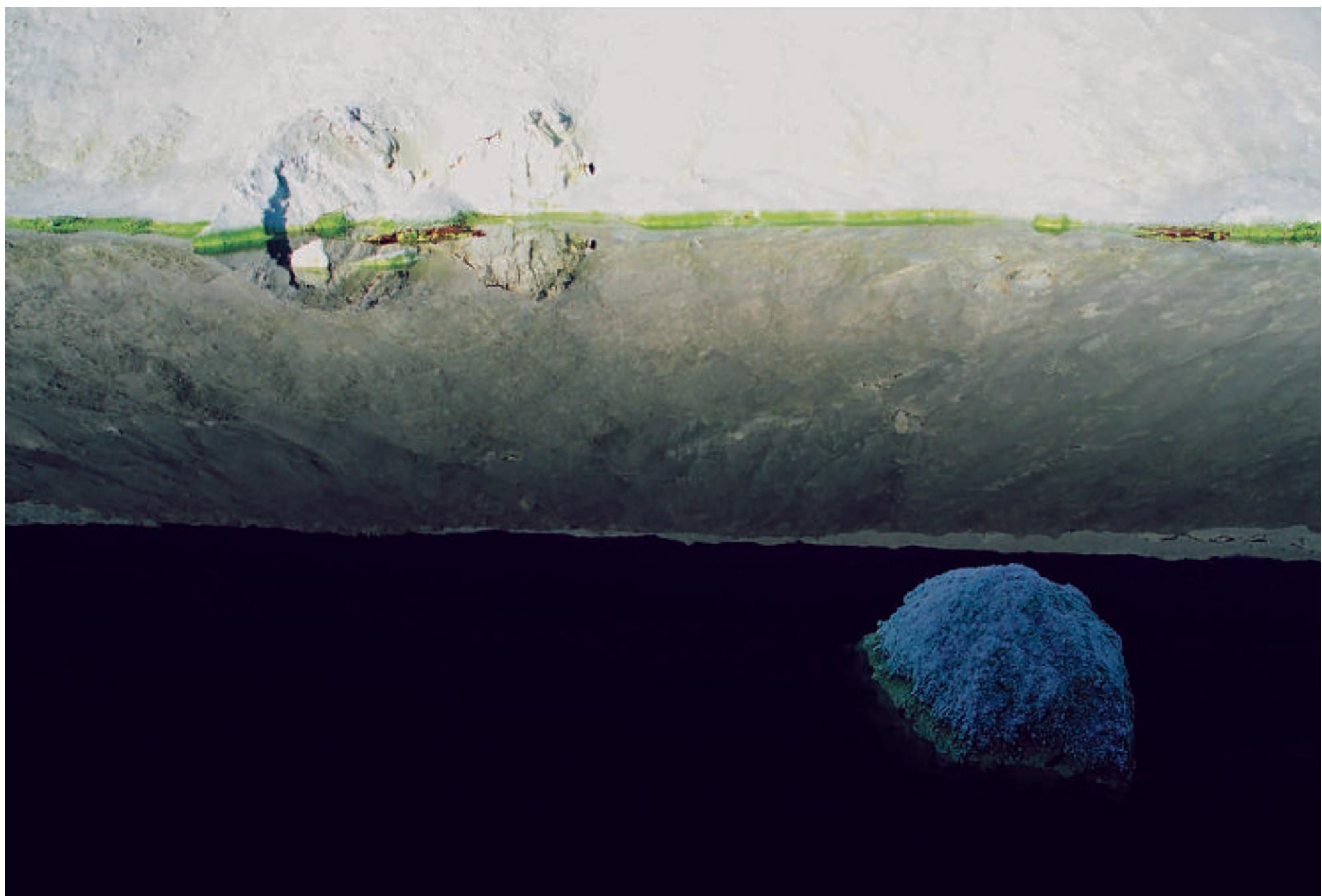
Nr. 14–15
(377–378–
818–819)

2012 m.
balandžio 19–
 gegužės 2 d.

Kaina 2,50 Lt

KAUNO KULTŪROS IR MENO SAVAITRAŠTIS

Kauno Laiptai 3-7 p.

Proza ————— Henrikas Algis ČIGRIEJUS

Poezija ————— Algimantas MIKUTA

Kūrybinė drąsa ir baimė

Regimantas TAMOŠAITIS

Mūsų kelias erškėčiuotas

www.nemunas.net

9 770 134 314 007

Arvydas VIDŽIŪNAS

„Juokingos moters

agapė“: perlai iš jūržolių

Etažerė

Jurga TUMASONYTĖ

Vietoje romano

Vytautas PLETKUS. „Kédainių dykuma“. 2004 m.

Tiltai Kai skauda
gyvenimą 9 p.

Onutė BRADŪNIENĖ

Moteriško dramatizmo sasajos būtyje bei kūryboje

Romualdas RAKAUSKAS

Fotovi(t)ražai 42 tapyboje

Regina JASUKAITIENĖ

Žiemgališkų lygumų dailininkas

Saulius MIKĒNAS

Vidinio pasaulio atspindžiai tapyboje

Kultūra kiekvieną dieną

Audronė MEŠKAUSKAITĖ

Na taip, Kultūros diena, kaip ir Moters ar šv. Valentino, turi testis visus metus be jokių pertrūkių. Tačiau kai ją reikia pažymėti kalendoriuje, tenka pasirinkti. Ir pasirinkta balandžio 15-oji. Tarsi Kultūros gimtadienis. Ši kartą jis vyko gana šiltą savaitgalį, todėl kilo kiek keblumų lankant šiai progai skirtus renginius. Nors daugumai kultūra yra būtent „savaigalinis“ užsiemimas.

Tačiau pradėkime nuo Lietuvos kultūros ministro Arūno Gelūno apsilankymo Kaune kiek anksčiau. Visuomeninė organizacija „Viešningas Kaunas“ balandžio 6 d. sukvietė visus besidominčius iš vakarą su ministru, kuris pristatė pranešimą „Kultūra: nuo tapatybės ugdymo iki ekonominės gerovės“. Diskusijų, pasak ministro, temomis apie tai, kam „nukirpti“, kam pridėti, vyksta beveik visose šalyse, o pas mus tai – kasdienybė. Tačiau ši kartą norėjosi padiskutuoti apie ką kita.

A. Gelūnas – ne tik dailininkas, filosofas, humanitarinių mokslų daktaras, bet ir kaunietis. O tai šiek tiek padeda susikalbēti. I susitikimą susirinko kultūros ir meno žmonės, kuriems daug kas ir šiaip aišku, tačiau ministras, pasirodo, dieja dienon kultūros svarbos ir būtinybės klausimais diskutuoja su kitaip manančia dauguma.

Kultūra – pagrindinė miesto arterija. Cia svarbu ne tik tapatybės ugdymas, bet ir šiuolaikinio gyvenimo variklis – ekonominė gerovė. Ir tai visiškai vienas kitam neprieštaraujantys faktai. Jei neturime kultūros, vadinas, negaliame aiškai susidėlioti ir tapatybės vaizdo arba jis lieka be turinio. Kita vertus, kultūra yra ir pati prasčiausia psychologinės terapijos, smurto prevencijos priemonė. Be jos gyventumėme techniskoje valstybėje. Pagal šviesolaidinio interneto greitį mes lyderiai Europoje. Tačiau ką juo perduodame? Geriausiu atveju, jei tas turinys nėra destruktivus, jis nėra lietuviškas. Taip daug ką praranda-

me. Tačiau siekiamybė yra aiški ir suprantama.

Dėl ekonomikos šiek tiek sunkiau. Tačiau pasaulis eina į priekį ir į kultūrą pradedama žvelgti kaip į šiokį tokį pelnų duodančią sritį. Kalbama, jog ateities ekonomaika remsis dvemis esminiais klodais: sveikatinimu bei kultūra. Jau ne vienoje šalyje pastatas ar žemė kainuoja daugiau, jei šalia yra geras muziejus ar teatras. Tačiau Lietuvoje iki šiol lengviau suvokti kultūros naudą kaip turizmo motyvaciją. Taip kuriami šalies traukos centrai. Deja, iki šiol mūsų valstybėje daugybė bendrašias tendencijas kuriancią politiką apie kultūrą svarsto kaip apie gyvenimo priedą, kurio galima ir išvengti.

Diskusiją su kultūros žmonėmis norėta pakreipti šiek tiek bendresne kryptimi, todėl apie konkretius skaudulius – garsiuosius miesto „stiklainius“ ar Napoleoną Kaune – ši kartą pasistengta nutylėti. Tiesa, ministras patikslino, jog apie Napoleono žygį per Nemuną Paryžiuje žmonės jau žino...

Trumpai aptarti šiuo metu svarbiausių Kultūros ministerijos darbai: Meno tarybos sudarymas – nors jis sulaukia oponentų, bet yra labai svarbus, nes iš esmės pakeistų kultūros strategijos sistemą; Kino įstaigos ir Nacionalinis kino centras, kurių laukėme jau dvdešimt metų, kova dėl to, kad struktūriniai pinigai pasiektų ir kultūrą, kad už juos būtų galima įgyvendinti didelius ir išpudingus projektus. Tuomet ne reikėtų, pasak ministro, bėgioti ir jaudintis dėl kelių būtinai reikalinių milijonų. Ir tai įmanoma, nes mūsų arenos kilo milžinišku tempu, kurio kultūrininkai gali tik pavydėti.

I Povilo Mačiulio klausimą apie tai, kad miestų savivaldybės vis labiau vengia skirti pinigų profesionaliam menui, nes mano, jog tai kultūros ministerijos prerogatyva, ministras atsakė nedviprasmiškai. Žinoma, kultūrai skirti pinigų, kai iki galo nesutarkytas miesto ūkis, savivaldybės vengia. Kai trūksta lėšų, prasideda paklodės tampymas į savo pusę. Kaune sudėtinga ir dėl to, kad kultūrių įstaigų yra labai daug. Tačiau visiškai aišku, jog neturi būti taip, kad Vilnius finansuoja profesionalių menų, o savivaldybė – visa kita. Pasaulyje vyrauja

praktika, kaip aiškiai nustatomi prioritetai. Tuo, kuo miestas gali didžiuotis, rūpinasi savivaldybė ir verslas.

Deja, su tokiomis ir panašiomis problemomis tenka susidurti valstybėje, kurioje vyrauja technokratinis mąstymas. Nors ministras A. Gelūnas pasidžiaugė, kad pasitelkus geriausius retorikos sugebėjimus galima susikalbėti, pasiekti konkretių rezultatų ir su „technokratais“, vis dėlto pripažino, jog dominuojanti tendencija aiški. Mes vis dar skaičiuojame žiūrovus profesionaliame spektaklyje ar koncerte, labiau vertiname ne architektus, o statybos inžinierius, remiamės konkretiais suskaičiuojamais dalykais.

Tai šiek tiek siejasi ir su viešųjų pirkimų problema, kuri pagalbiau buvo išskelta. Ši kartą kalbėta apie viešosių erdvėse kylančius objektus. Ministro nuomone, jie iki šiol atsiranda itin sunkiai, tačiau būna atveju, kai net už žmonių paaukotus pinigus statoma skulptūra yra apmokestinama. Paraikštū pateikimo procedūra labai sudėtinga, todėl daugelis talentingų menininkų konkursuose net nedalyvauja.

Nukelta į 8 p.

„Nemunui“ 45-eri

Teisė būti savimi

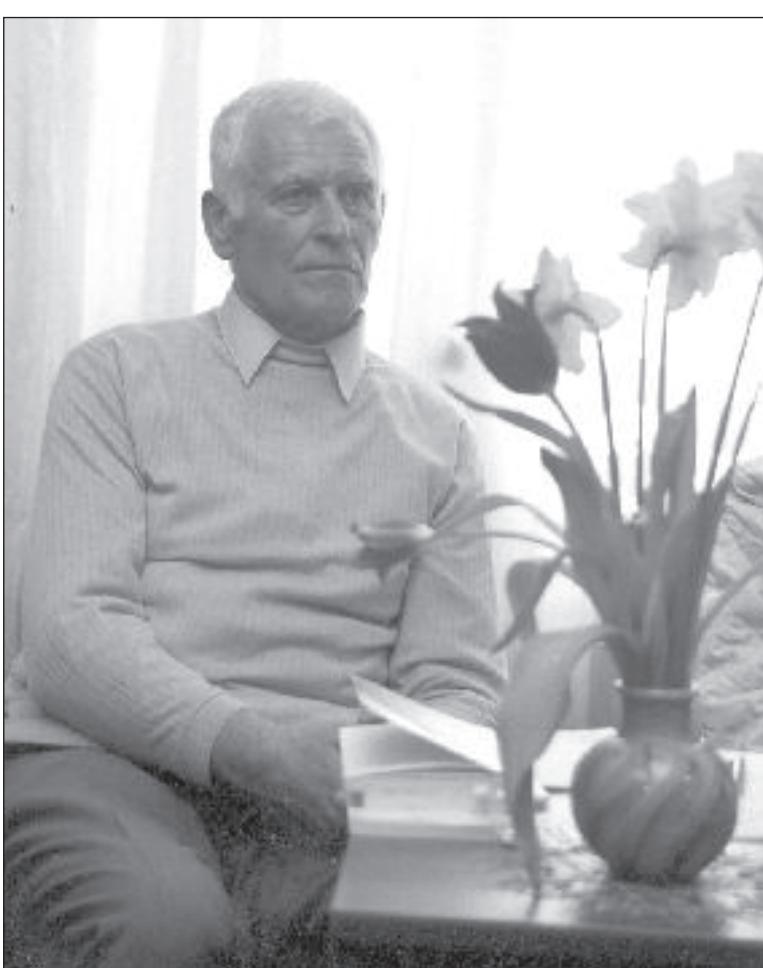
Apie žurnalo „Nemunas“ išskirtinumą, sukurtą „lango į Vakarus“ mitą, leidinio reikšmę anuomet ir šiandien su poetu Robertu KETURAKIU, 1967-1972 m. dirbusiu „Nemuno“ Publicistikos skyriuje, 1972-1991 m. – Literatūros skyriuje, kalbasi Neringa BUTNORIŪTĖ.

– Sakykime, patartumėte man padomėti literatūrinės spaudos praeitimi... Išvardykite keletą priežascių, kodėl šiandien turečiai atsiversti anuometinių „Nemuno“ žurnalo?

– „Nemunas“ reprezentuoja humanitarinės kultūros sastangius ir proveržius. Šiandien jis atsiversti svarbu kaip literatūros istoriją. Manau, sudėtingomis sąlygomis šis leidinys padarė daug daugiau nei „Keturi vėjai“, kurio svarbos niekas ne-neigia. Galima sužinoti, kas vis dėlto išliko atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, perėjus į visiškai kitą kūrybinę erdvę. Tai laiko genezė apie žmogaus dvaisinį pasauly, temas ir laisvumą – tai, ką turime šiandien, be šio žurnalo sunku suvokti. Mano manymu, ten, tuose „Nemuno“ dešimtmeciuose, glūdi kai kurie mūsų kultūros, o ypač literatūrinio gyvenimo, šviesulai.

– Jūsų išvardytose priežastys įtinka, o sugretinimas su „Keturais vėjais“ – tiesiog į tašką... Tad neverta abejoti, kad žurnelas „Nemunas“ buvo reikšmingas visai Lietuvai, tačiau kuo jo atsiradimas svarbus Kaunui?

– Mūsų miestui tai buvo ypatin-

Zenono BALTRUŠIO nuotrauka

gas humanitarinis proveržis, savo šiek tiek šviesos stulpas. Prieškarinėje Lietuvos Kaunas tapo kultūrinio, kūrybinio sūkurio centru, o sovietmečiu paverstas uždaru pramominii miestu, inteligentija – išsibarsčiusi.

„Nemunas“ skatino burtis kuriančius žmones, formato ir kitomis drąsios naujovėmis aplenkė kultūros centrą Vilnių, jo iniciatyva atkurtas Rašytojų sąjungos skyrius Kaune. Tokius padalinius norėta įsteigti vi-

suose didesniuose Lietuvos miestuose, bet pavyko tik Klaipėdoje. Čia naujoji, dabar jau atpažystama karta brando labai greitai.

– Iš lūpų į lūpas keliaujančios legendos, pasiekusios ir jaunają šių dienų kartą, byloja, kad į anuometinio „Nemuno“ puslapius buvo labai sunku patekti. Jūs – vienas iš dažniausiai publikuotų autorų, vertėte, rašete straipsnius. Kiek tai susiję su darbu redakcijoje? Kaip manote, kuo „Nemuno“ siekiai skyriši nuo kitų kultūrinių leidinių tikslų?

– Nuo kitų panašaus profilio leidinių „Nemunas“ skyriši sisteminu, nuolat didėjusiu dėmesiu jaunai kūrybingai asmenybei. Ir kartais – ižiliomis pastangomis peržengti sovietinės cenzūros ir vadinojo socialistinio realizmo ribas.

Be to, žurnalas apdariai pasitelkė vizualųjų menų – grafiką ir fotografiją. „Nemune“ skleidėsi vadinaus Lietuvos fotografijos mokykla.

Apskritai „Nemunas“ buvo labai judrus. Per mėnesį važiuodavome į dešimtį išvykų po įvairias Lietuvos vietas, aplankydavome literatūrų samburius, todėl žurnalas atliko šviečiamajį darbą. Ir dabar džiugu sutiki tuos, kurie tada buvo padrašinti.

„Nemuno“ redakcijos darbuotojams kelta daug ir įvairių reikalavimų. Bene pats svarbiausias – publicacijos žurnale, kūrybišumas. Be abejo, ir redaguočių, bendrauti su autoriais, korespondentais buvo kasdieninė etatinių darbuotojų pareiga, kuriai, regis, tereikėjo administracių pastangų.

Kai buvau paskirtas dirbtis Literatūros skyriuje, Jame užtkau buvusių šio skyriaus vedėjų darbo pėdsakų – Pauliaus Širvio, Algimanto Mikutos: jie buvo reiklūs ne vien reikšmingumui, emocijų intensyvumui, minties originalumui ir kitiesiems grožinės literatūros komponentams, bet ir tuometiniam „atšilimo“ laikotarpio kūrybos procesui,

kuris stengesi atsargiai vaduotis iš ideologizuotos, į publicistinį konstatavimą kreipiamos sąmonės apribojimui.

Patekti į „Nemuno“ puslapius mėgėjiškiems darbams buvo neįmanoma.

– Viename žurnalo straipsnyje rašėte, kad „yra teisė būti savimi – kiekvienam, vadinas, ir literatui“. Galbūt individualus kūrėjo balsas buvo vienos iš reikalavimų, keliu būsimai jauno autoriaus publikacijai? Kokiaiši dar kriterijai remtasi? Ar dažnai tekdayo paskatinti ir patarti kūrėjams? Kaip manote, ar pirmiai publikacija žurnale turejo įtakos jos autorui? Ar jums neatrodo, kad šiandien kūrybinės publikacijos reikšmė sumenkusi?

– Taip, individualumas, giliu vieniniu pasauliui, nuolat budinti saviugda – pagrindiniai dalykai, kuriuos pabrėždavome jauniesiems kūrėjams.

Bendrauti su „Nemuno“ autoriais, net tais, kurių kūrybiniai darbai buvo atsizirkinti, reikėdavo pagarbinti motyvuotus vertinimus ir nuorodas, kur matomas panaudotas galimybės ir pasiruošimo kūrybai spragos.

Publikacija žurnale, mano manymu, visados turėdavo teigiamos įtakos. Nebuvo atvejo, kai autoriai, atsiuntę „Nemuniui“ savo kūrybos, nesulaukdavo vertinimų. Juos pateikdavo ne tik redakcijos darbuotojai, bet ir redakcinės kolegijos narai, pavyzdžiu, Juozas Grūšas, kurio autoritetas ir motyvai dažnai buvo lemiami. Tokius vertinimus, tikiu, jaunieji literatai dėmesingai sustabdavo.

Neretai drąsiai patardavome ne tik jauniesiems, bet ir tuometinėms ižymybėms, pavyzdžiu, Eduardui Mieželaičiui ar Mykolui Sluckiui. Ižymybės reakcijos kartais būdavo skaudžios ir grësminges.

Nukelta į 8 p.

Henrikas Algis ČIGRIEJUS

Belaukiant pienininko

Zenono BALTRUŠIO
nuotrauka

Jaunikaitis Saulius Sapiega slūkina koja už kojos. Visi jį mato.

– Ką tu, ką tu – susilaiks Sauliuko valdžiški namai, tie jo pasiilgę, labai jau labai pasiilgę. Ir susilaiks vieną dieną.

– Gal ne taip baisiai, Sile.

– O ko? Kas čia tau ne taip baisiai? Žiūrėk – man rodos, niekur nedirba, o gerti reikia. Nebeprisimenu, kada mačiau jį negirtą. Iš ko?

– Kur nors dirba, kaip jau taip niekur.

– Gal.

Moterys kraipo galvas. Jos labai doros moterys.

– Sulauks durnynas dar vieno durnelio. Bet ką padarysi?

– Nieko nepadarysi. Ką tu gali padaryti? Na ką? Dabar jau nieko. Reikėjo žiūrėti, kol buvo vaikas. Mokyk Jonelį, o ne Joną. Tėvų čia dalykas. Tik tėvų.

– Tėvai žmonės kaip žmonės, motina tai net mokytoja. Ir tas vyras. Gi maloniausi žmonės.

– Na mat. O va, žiūrėk, tas pats Sauliaus brolis.

– Brosis – kaip kito tévo ir kitos močios. Gražiausiai įsitaisės, turi kažkokį ten verslą, žmonelė kokia daili. Ir vaikelis. Jurgiučas – koks mandagus vaikas. Visada, kai tik čia pasirodo, sveikinas. Klausiu, kas jam mokykloj labiausiai patinka, tai sako, kad matematika. Bus iš to vaiko žmogus.

– Kad gal ir Saulius ne tokis jau prachvostas. Anadien mūsų bobunei krepši užneše į penktą aukštą. Duokit, sako, užnešiu, ką jūs čia.

– Gal lito norėjo?

– Nepräš.

– Bet iš kur jie tokie pinigo vis prasimano?

– Vis jau iš kur nors, tėvų pensijas nusausina... Saulius, man rodos, su anu namų kiemsarge sueina. Ten jie kažkaip. Padeda jis jai ar ką. Vis jau kažkaip. Bet jau pijokėlis tai pijokėlis. Ir iš kur toks? Užvakar va-eisiu į krautuvę, durų negaliu atidaryti. Yra kažkas anoj pusėj. Stū-

miau stūmiau, prastumiau. Matau – guli bomžas, iš karto net nepažinau, tik kai pajudinau, pamačiau, kad Sauliukas. Mes toj pačioj laiptinėj... Ir ką daryti? Kviesi policiją? Policiją kviesi neišeina, kad ir kaip sakys – kaimynai...

– Reikėjo paskambint prie tėvų durų.

– Gal ir reikėjo, bet pagalvojau – ką aš čia jiems? Naktį kažkur trankeš, bet jei jau parropojo iki namų, priropos ir prie savo buto.

– Nuvarys jis Steputę į grabą, vis tiek nuvarys. Tos sveikata nelabai kažin kokia, skundės anākart, širdis jos silpna.

– O ko – gali ir būti. Mokykloj išsirdrskė sau nervus, žinom, kas dabar dedas mokyklose.

– Košmarai.

Moterys, laukiančios atvežant kaimiško, jų supratimu, labai gero ir sveiko pieno (su tuo, kur iš parduotuvės, gi net nepalygins), turi apie ką pašnekėti. Geriausia kieno nors kaulelius panarstyti. Ir slapta pasidžiaugt, kad tai ne jų kauleliai.

– Vis per tą gerklę. Taigi ir mokės. Ir, kiek žinau, neblogai, bet va – vis per tą gerklę.

– Tikt jau per ją.

– Ir susidėjo, su kuo nereikia.

– Tai jau taip, tai jau taip.

– Tik pasižiūrėk – jau kieme laukia. Jau sušiūpia. Jau eis.

– Tėvo vietoj aš Sauliaus neleisiau. Tėvas yra tėvas. O Sauliaus tėvas – rimtas žmogus.

– Kur tu neleisi, kaip tu neleisi?

Nebe vaikas. Priširi?

– O kol ne? – juokiasi graži moteriškė Gražina, tas vardas jai tinka. – Mano tokia viena pažiusta pasakojo. Sueina jinai su kinošnikais, tai sako vienas – ar ten artistas, ar režyserius ryta nubunda – ogi lenciuigū prie lovov prišistas... Kaip karvė... Lenciuigas ilgas – ligi tualetu gali su juo nuropoti, bet toliau tai ne. Naktį prisispriegės parėjo, nepajuto.

– Va kur gudri bobelė.

– Kur jau čia bus labai gudri. Tik nešlaikė nervai – diena iš dienos, diena iš dienos... Lenciuigas namie taip sau nieks ir nelaiko... Reikėjo jau baisi įspypki.

– Tai žinoma. Taip iš vieno, iš pirmo karto nepadarysi. Gerai sakai – kas iš miesto žmonių namie turi lenciuigą.

– Oi, tie artistai, artistai.

– Ne tiktais jie, artistus tik labiau matom. Mano teta sakydavo: dabar kur tik vyras, tai ir pijokas. Kad ir dirba, kažkai uždirba, bet paskiau ant tvorų išmyža.

Jos taip malonai džiaugias, kad pasaulis tokis margas. Ūkininkas su pienu šiandien kažkodėl vėluoja – gal sunkus po vakarykštio – joms yra laiko pasišnekėti. Kad ir apie tą patį Sauliuką.

– Man tai vis iš galvos neišeina: kaip čia taip būna – vienas vaikas tokis, o kitas... Kaip ne iš tu pačių namų.

– Na ir kas? Tokią namų tiek ir tiek, tiek ir tiek. O va, žiūrėkit, čia dar baisiau – kas buvo po karo? Vieناس brolis miške, kitas valsčiuje sekretorius.

– Dar gerai, kad ne stribas.

– O yra buvę ir šitaip. Aš tai žinau tokią šeimą – vienas vyriokas išėjo į rusų kariuomenę (na, kai tik frontas prasigrūdo) ir mūsų žmones į kariuomenę ėmė, o kitas buvo jau pasitraukęs su vokiečiais. Visko būna, o oi, o, kaip visko.

– Tai mat ir Evangelijoj pasakytta. Vienas sūnus prie tévo, o kitas išėjo aitaus. Kiaulų édalas, ir to ne labai begaléjo gauti. Bet kai susiprato ir gržo namo, koks džiaugumas buvo tėvui. Teliuką pjovė, bailiu pakelė.

– A, Evangelija – pasaka.

– Ne pasaka, ne pasaka, nesakyk. O kad ir būtų pasaka, tai vis tiek teisibę. Neturi tu balamūto, o jei turėtum ir tas liautus durniavęs, kaip apsidžiaugtum, o, kaip apsidžiaugtum. Aš dėl savo Egidijaus kartais taip prisagalvoju visko, tai kartais

Sovietmečiu tai dar galėjai kokį ir užsikabinti ar tą didelę žvaigždę prisiriuboti, o dabar... Dabar jau tie „medalikeliai“ tik stalčiuje, tik déžutėje nuo cigarų. Kam jų seneliui, iš kurio, kaip jis pats ir pasijuokia, jau pelenai byrą, bereikia? Žmogus jis nekvilas. Girtis jau nei šis, nei tas, o štai iš Sauliaus kompanijos vienas vyrukas pažista dar tokį vieną, kuris tokio tipo geležėles gali realizuoti. Yra juk renkančių panašias seninas, tokiom prekiauja ar mainikauja. Didelio biznio nér, bet vis jau šis tas.

Sauliukui ir jo chebrytei išėtų geras butelis. O gal net ir du.

„Močiutė dabar, kai tik „apsidžiaugs“, kad mane mato, tuo ir paklaus, ar susiradau kokį darbą. Garantuoju – paklaus.“

Tiksliau nenumatysi net burtininko padedamas. Vos pravėrusi duris ir išvydusi Saulių, močiutė „nušvito“. Tarsi Saulius ir iš tiesų būtų tasai šviesylas.

– Sauliukas! Sveikas sveikas, užeik, vaikeli, užeik.

Vaikelas sodinamas ant sofos, močiutė juo gérisci, bet tuo ir paklausia:

– Na kaip, Sauliuk, ar susiradai kokį rimtą darbelį?

– Jau, močiute, čia tokioj vienoj vietoj...

– Ak šitaip, ak šitaip. Gal pas Stasiuką?

„Stasiukas, Stasiukas, tai kad turia brolių, tai turiu. Davė ir padrėbė. Gerūnėlis, cacūnėlis.“

– Ne, ne pas jį.

Močiutė jokiai medaliais neapdovanota, bet jos neapgausiai.

– Ak šitaip... Palauk – gal tu nori kavos ar arbatos?

– Išgerčiau puodelį.

– Tai gal ir kiaušinėlių kokį pasodinti?

– Pasodinkit.

– Senelio tai nér, Vacys išsi-vezė.

– O jūs kodėl nevažiavot?

– Kaimynė čia mano labai nestipri, pataisau aš jai valgyt, duonos, kefyro parnešu. Dar šio to. Praeina laikas, vėliau važiuosiu ir aš. Tai, sakai, kiaušinėlių irgi suvalgytum.

– Suvalgyčiau.

Močiutė nucipena į virtuvę ir ten kiek užsibus, dabar momentas pats tinkamiausias.

Sekcijoje gražiai spindi taurelės ir taurelės. Ramiai, nieko nejardamas, tik laikrodis.

„Nugalėjo kokio grameilio pasiūlyt. Bet kur tau pasiūlys, rytas jai dar. O nežino, kad kaip tik labiausiai iš ryto ir reikia.“

Virtuvė suužė dujinė virykė, sutarškėjo lėkštėlės. Saulius atsikėlė ir tyliai priėjo prie komodos. Ten, viršutiniame kairiajame stalčiuje, senelio medaliai. Turintys greitai pavirsti neblogu buteliu.

Bet vėl pasigirdo žingsniukai – močiutė iš virtuvės kažko dar gržinta. Taip jau tie seniai – tai pirmyn, tai atgal, tai pirmyn, tai atgal. Patys nežino, ko nori.

Galvos visiškai jau išpendėjusios. Saulius apsimetė, kad žiūrinėja virš komodos išskabintas fotografijas. Vienos – labai gerai – štai virš komodos.

Nukelta į 6 p.

Zenono BALTRUŠIO nuotrauka

Algimantas MIKUTA**Pasisiūbuodamas**

*Einu pasisiūbuodamas...
Tai kas čia bloga?
Blogai, kad taip einu,
negéręs anei lašo.
Mieloji,
gal užkaitintumei grogo,
bent jau žinočiau,
kas mane taip blaško.*

*Na, išlenkiau šlakelį...
O išgérus dera,
be visa ko,
smagiai užplėsti dainą.
Einu pasidainuodamas,
tai kas čia gera?
Visi šnairuodami
mane apeina.*

Niekas neatbēgs

*Niekas neatsišaukia seniai,
išsišlapsté bailūs mokiniai,
tarsi kirmiai lindi obuoly,
elgetauja svetimoj šaly.*

*Mokytojas vargšų kvartale
mosikuoja kaulo lazdele,
kur tik duria, ten gili skylė,
o skylėj taukuota kirmėlė.*

*Niekas neatbēgs ir neatšliauš,
jau greičiau tą obuoli sugrauš,
sukūrens per speigą namelius,
suvynios į kamuoļi kelius.*

*Šiltą kraują iš gilių žaizdos
mašaliukai mikliai sunaudos.
Nenuskins gysločio, neuždės
niekas ant vaitojančios širdies.*

Sutiktuvu dainelė

*Kretėdami pro šalį
praslinko trys beržai.
Mesk nuo pečių maišelį,
gyvenk, jei sugrįžai.*

*Krapštyk iš jo valiuą,
pradėki nuo pradžių.
Kokių čia tik nebūta
linksmybių ir valdžių.*

*Kokių tik negiedota
giesmelių vai gražių.
Ant eržilių atjota,
išjota ant gaidžių.*

*Iš debeselių lyta
auksingu lietumi.
Su liežuviu statyta,
dažyta tulžimi.*

*Mažai ką besurasi
iš to, ką palikai, –
namus seniai ištąsė
padegelių vaikai.*

*Supleškino net pirtį
žaliam padubysy.
Tik nesakyk, kad mirti
grįžai čia kaip visi.*

Kriausė

*Jei tu mane paliesi,
švelnus dangaus pelėsi,
žinok, aš sudūlēsiu
išsyk, vos paliesta.*

*Pakvipsiu, pasileisiu,
démelémis apeisiu
ir būsiu širšių teismo
suésti nuteista.*

*Kas moka pasisemti iš gamtos
gudrumo ir drąsos, tasai prieš kliūti
suklupęs nesimels ir nekvatos
isteriškai, tik atsitrauks truputį
ir akmenį ar kalną lomele
apeis be triukšmo, perlips aklą sieną.
Blogiau, jei senka išminties galia,
vėl tenka graužti dantimis uolieną.*

Animacija

*dryžuotas drambllys iš sapnelio
tupinédamas vaikšto už upės
ir renka dryžuotus grybus*

*languotas kiaulagrybis bando
sléptis paveikslø kamputy
po tamsiai raudona egle*

*viršūnėj tikriausiai gegutė
laiko snapely kraitele
pilną darželio gėlių*

*iškišes oranžinę galvą
iš jūros baisus krokodilas
nori praryti visus*

Tarpeklis

*Kai karstémés
kalnynu keterom
ir skyném baltus edelveisus,
atrodė, kad po kojomis,
juodam tarpeklį,
negali būti
gyvybės ir vilties,
bet štai nukritom,
nušliauzém,
nupuolém,
sugéré laikas
krinantčiųjų riksma,
nuščiuvo akmenų griūtis,
nuslūgo dulkés,
sutūpė pesliai,
ir paaiškėjo,
kad juodam tarpeklį
puikiausiai galima gyventi –
yra vandens,
tritonai nardo,
kvėpuoti lengva,
oras šiltas ir sodrus,
o ta beviltiška baisioji juoduma
yra melsvai žalia,
smaragdinė,
minkšta kaip vilna.*

Stirninas

*Žvelgi nuo kalno iš aukštai
ir grakštų stirniną matai,
akimirką gal net gėries
lengvu šuoliavimu žvėries
virš išvarytų akmenų,
nors jis tik sprunka nuo šunų
lyg oru skrendanti žuvis,
jokia strėlė nebepavys –
praskrido, dingo tarp uolų,
jau drįstum šaut, deja, vėlu...*

*Kažkurioj sodyboj už beržyno
visą naktį skalijo šunytis,
gal ką apraudojo, galas žino,
gal užuodęs žvėri bandė vytis.*

*Na, o gal tik skundési, maldavo
jisileist į vidų, į palovę,
pas vaikus, kurie turbūt sapnavo,
kaip anas juos vaikosi ir loja.*

*Prieš pat rytą lapai sušnarėjo,
suošė beržynas, émė lyti,
šnaresys stipréjo, kol užliejo
sapną, kaimą, vienišą šunytį.*

*Laikas pasiduoti
ir nusižeminti
lig kelio dulkių,
pagriovio gėlių,
kakta daužyt
groblėtų lauko akmenų,
save raminant vis:
tyliu, tyliu...*

*Taip viskas iriasi
iš šaltą vakarą,
belieka rankiot
žagarus sausus
ir juos po vieną
mėtyt į ugniaukrą,
kad šaltas vakaras
nebūtų ir tamsus.*

Kaimiški stebuklai

*Kad ir kiek šaipytumeis,
visi tie kaimiški stebuklai
retsykiai nutinka:
sugržta paklaidintos katės,
miruoliai verčiasi ant šono,
žvėreliai prašneka žmogaus balsu,
karšinčiai gaudo spiegiančias mergas,
o tvoros sužaliuoja ir pražysta.*

*Pačiam matyi to nereikia,
pakanka, kad kiti regėjo,
kaip laša kraujas nuo serbentų...*

*Ką moka sodžiuje, tą moka –
vaizdingai piešti stebuklus.*

*Prisieks dangum, žegnosis kryžium,
nuves tenai, kur visa tai nutiko –
iš gryčią varganą, ant seno liepto,
iš stebuklingą lauką, pilną varnalėšų,
prie garmančios versmės,
paraudusios po gaisro,
parodys apanglėjusį erškėt...*

*Stebuklų, aišku, žemėje nebūna,
bent jau mieste,
kur tvoros iš metalo,
tačiau mediniai kaimiškais tikėti
be galio norisi, –
tegu su pašaipa, tegu juokais...*

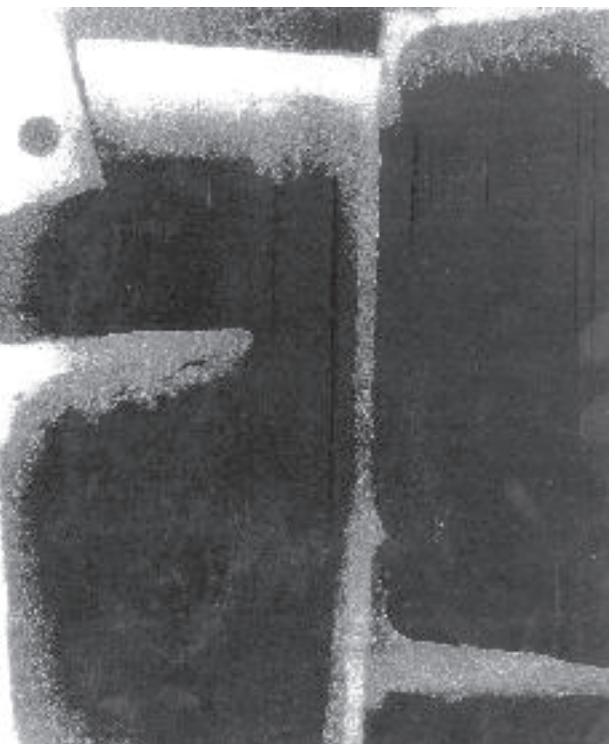
Japoniškas sezonas

*Poetai metėsi prie haiku,
kaip kažkada prie rubajatų,
jau iš aukštybes nebataiko,
aplinkui atspindžius temato,
po pievas braidžioja be batų...*

*Aistru fejerijos ir monai
giedotojų nebevilioja,
užkimo slavai, frankofonai,
čigonai kažin kur nujoho,
išniro ūkuose japonai...*

*Iš tolo linkčioja, suloja
penkis kartus, paskui septynis,
ir kolei skiemenis skaičiuoja,
japoni veidas akmeninis
pražysta it vyšnia rausvoji...*

*Beje, tik ją ir pripažista,
na, gal dar šventą Fudzijamą
pulkai stropių minimalistų,
kurie bet kokia panoramą
iš haiku trieilį sukištų...*

Rimgaudo MALECKO iliustracija

Kūrybinė drąsa ir baimė

„Pakelės šunytyje“ Cz. Miloszas rašė: „Tikriausiai neįmanoma nieko pasiekti nebūnant įsitikinus savo pranašumu. O šis atsiranda žiūrint į kitų pasiekimus tarsi per apsuktą žiūroną. Ir paskui sunku išsivaduoti iš padarytos skriaudos jausmo.“ Du „Nemuno“ klausimai Juozui ŠIKSNELIUI:

I

– Kūrybinė drąsa – kas tai? Kiek ji siejasi su kūrėjo talentu, intelekto galia, vitaline, dvasine, gyvenimiškaja patirtimi, vidine stiprybe? O gal tai arciau troškimo apsinuoginti, atsiverti, parodyti slapčiausias, intymiausias savo minčių, potyrių, „nuodėmingiausių“ vizijų kertėles? Be to, šiai laikais sparciai populiarėja dar viena „drąsos“ rūšis – narsa neišmanyti amato pagrindą, ignoruoti tradiciją ir kūrybinę palikimą, į šuns dienas išdėti visus autoritetus, arogantiškai manyti, jog tik nuo tavės ar tavo kartos ir prasideda tikroji kūryba. Ar tai nėra jau meninio chuliganizmo požymiai? Bet gal ir jis, tarkim, saikingai dozuojamas, gali būti perspektyvus bei vaisingas?

II

– O kas yra kūrybinė nedrąsa, sutrikimas, netgi baimė? Ką galėtumėte pasakyti ir apie Lietuvos, ir apie globalizuoto pasaulio provincijos menininko sindromą? Gal toks visai neegzistuoja?

I

– Drąsa neskirstoma į kūrybinę, gamybę ar kitokią. Žmogus yra arba drąsus, arba bailus. Bailyk kurdamas nebus drąsus. Bet būtina prisiminti vieną aforizmą: drąsus yra ne nugalintis, bet mokantis išvengti susidūrimo. Perfrazuoju tik norėdamas pastebeti, kad drąsus žmogus privalo pasižymeti išmintimi. Išmintis – drąsos sudeamoji, o gal net pagrindinė, dalis. Todėl kalbėti, kiek kūrybinė drąsa siejasi su kūrėjo talentu, intelektu, lyg ir nėra reikalo, nes išišokėlis, narcizas, besižavintis tik savimi ar savo grupelės nariais, negali būti vadinamas drąsiu.

Išties neišmanyti amato pagrindą tarp madinga. Dabar Lietuvoje kas neemigruoja, tas dainuoja, šoka, rašo, tapo, fotografuoja, kuria ne savo malonumui, o visos tautos... ant liežuvio galoko pajukos žodis. Užtenka pasižiūrėti, kiek ir kokių knygų išleidžiamos. Buvau neteisus, nes šiuo atveju reikia drąsos leisti niekalą ir laukti, kol kas nors tave pavadins rašytoju.

Dar išskirciau meninį chuliganizmą kaip atskirą ir pozityvų reiškinį, jeigu provokuojamai elgiamasi ne norint sutrypti, pažeminti, sumenkinti iškilesni, populiarėsni, talentingesni savo artimajai, bet siekiant garsiai pareikšti apie savo išskirtinių talentų, pateikti unikalą programą ar, kaip dabar išprasta sakyti, projektą. Deja, antrojo varianto praktiškai nepasitaiko, dažniausiai pirmas, dėkui Dievui, kad nors reitai. Be to, standartų dabar lyg ir nėra, elgesenos normos seniai pamintos, todėl kiekvienas elgiasi, kaip suvokia, o vertintojas

irgi remiasi tik savo, kaip sakoma, „sugedimo laipsniu“.

II

– Nedrąsa yra tai, kas priešinga drąsai. Man sunku įsivaizduoti kūrėja, kuriam diagnozuota kūrybinė nedrąsa, kokie jos požymiai? Galiu sukurti, bet bijau? Ko? Savęs? Žmonos? VSD? FNTT? Pedofilų, valstybininkų, oligarchų klanų? Dar suprasciau ankstesnių laikų, kai egzistavo ideologiniai rėmai, kūrėjus. Nuolatinė KGB baubo, beje, dabar gerokai perdetė, baimė galėjo susarginti kūrybine nedrąsa. Galėjo, bet ne visus. Daugelis, kad ir ką dabar kalbėtu, neausdami baimės kūrė, ir niekas jų naktimis negasdino, nebent sasinės priekaištai ar delyras.

Dabar, kai madingi ne jausmų vualiai, bet ant krūtinės pradrėksti drabužiai, kai televiziniuose šou visos tautos akivaizdoje be gėdos apnuoginami slėpinungiaus sielos kampeliai, kai vadinamosios aukštumės kronikos puslapiuose galima sužinoti šiurpių intymumo detalių, kai neliuko nei jokių ribų, nei varžtų, nei tabu ir netgi perversijos tapo madingos, kai *vsio dozvoleno*, anot klasiko, tik nepataisomai iškreiptos psychikos kūrejas gali jausti kūrybinę nedrąsa.

Kur yra ta provincija? Jei kalbame esą Europos centre? Nežinau, ar verta į ką nors lygiuotis, taikyti ir nepataikyti. Pradėkime nuo pagarbos sau ir baikime pagarba artimajam. Gal tai bus pirmas žingsnelis traukiantis iš provincijos, kurioje patys užsidarēme?

Mūsų kelias erškėčiuotas

Regimantas TAMOŠAITIS

Artėjant kasmetinei Poezijos pavasario šventei, mūsų kūrybinėje terpjė kilo didelis sujudimas ir pasigirdo kai kurių eilėraščių rašytojų rypavimai: *Ir mes norime čia būti! Kodėl mūsų neleidžia?*

Jiems nuo kalno buvo atsakytu: *Daug pakvietų, mažai išrinktų!*

Atsakymas mandagus, korekiškas, bet su akivaizdžia užuominą. Nepaisant tokio aiškaus ir protingo atsakymo, rypavimai tik dar labiau sustiprėjo. Kodėl ne mane! Kodėl ne aš??

Tada nuo kalno buvo atsakytu aiškiau: *Jūsų eilėraščiai yra blogi, ir nekvartinkite mums galvos! Žmonės nuo jūsų pavargo!*

Žiaurau, bet teisinga. Vaje, kas tada pasidare, kilo tikras erzelis. Ir suprantama. Ar atsirastu bent vienas tikras kūrėjas, galintis susitaikyti su tokiu nuosprendžiu? Žinoma, ne, juk žmogaus sirdis visomis išgalėmis priešinasi neteisysbei. Pati žiauriausia neteisybė – kai kas nors paniekina tavo subtiliausius jausmus, tarsi prispaudo į tavo sirdį. Juk eilėraščiai yra sielos balsas (poezija – ne šiaip koks ten amatas, jos nereikia mokyti). Jei kas nors sako, jog tavo eilėraščiai niekam tikę, vadinasi, jo pozūriu tu esi dvasinis negyvėlis. Ir jam, aišku, juokinga: negyvėlis, o rašo eilėraščius. Argi tai eilėraščiai? – arogantiškai klausia žmogus nuo kalno, stumdamas tame iš prasmingos egzistencijos į kažkokia siaubingą tuštumą.

Savaime suprantama, tokiai šetoniškai patastangi įmirtinai pasipriešina pats gyvybės išninkintas, žmogaus gilioji savastis, kuri niekaip nesileis sunaikinama. Niekas nenori būti išstumtas iš gyvenimo ir niekas negalėtų sau prisipažinti, kad yra beviltiškas.

Ir kaip galėtų? Jokia valia nepaneigs pati savęs, tai tiesiog neįmanoma. Todėl net gimnazistės negali susitaikyti su jų įkvėptai parašyti eilėraščių kritika, o ką jau kalbėti apie brandžius eliuotojus, kurie su metais darosi vis prasmingesni, subtilesni ir jautresni, vis skaudžiai užsigauantys? Tikras poetas kartais ir kumščiu atsako savo kūrybos kritikams – istorija pateikia tokį pavyzdžių, – tarsi nesuprastamas, kad kūrybos jėga slypi ne jo kumštyje, o jo eilėraštyje.

Taciau kur prasideda poezija, ten baigiasi sveikas protas. Rašantysis eilėraščius kitų negirdi. Jis užsiveria privačioje aš teritorijoje, kurioje viešpatauja iracionali valia, visų įmanomų geismų gaivalas. Čia jau kaip bažnyčioje: fundamentalūs jausmai nekritikuojami ir nera-

cionalizuojami. Jie tiesiog yra: kaip tikėjimas, kaip malonės apraška, kaip buvimo pilnatvė. Arba jų nėra, tai gal irgi neblogai. Nėra savimeilės, nėra ir problemų. Bet taip būna tik bažnyčioje, o ne poetų pasaulyje.

Ramybė priklauso tiems, kurie nerašo eilių. Tačiau žvelgiantiesiems nuo kalno atrodo kitaip. Subjektais, negebantys išreikšti savęs, tarsi neturi sielos: jie tiesiog asmenys, kurie niekada netaps asmenybėmis. Bet kas mums rūpi! Tegul nerašo ir nekvartina galvos. Tačiau tie įkvėpimo stokojantys subjektai gali skaityti! Kartais jie nusiperia vieną kitą poezijos knygelę, todėl yra naudingi visuomeniui ir kultūrai. Viešai jų niekinti negalima. Bet juk širdžiai neįsakysi. Sirdis sako: kaipgi, negi ir minia reikalinga gyvenimui?

Instinktyviai save ginanti eilėraščių rašytojo prigimtis tarsi skydą iškelia argumentą: tai tik jūsų subjektyvi nuomonė, mano eilėraščiai yra geri! Žmonių kalba tai reiškia: tu pats esi kvailys!

Tokia tat vyko šiemet polemika tarp kalno ir pakalnės poetų.

Tada nuo kalno pasigirdo išmintagegas, gero linkintis balsas: tegul visi nuskriaustej ir pažemintij buriasi, tegul steigia alternatyvią bendruomenę – Neapykantos ir pagiežos poetų kvalifivais.

Taip! Puikus sumanymas. Aš irgi noriu į tą Pagiežingųjų poetų draugiją! Nors jokių eilėraščių nepublikuoju (kažkodėl man jie nepavyksta), bet žinau: jei ir būčiau ką iš savo bandymų išspausdinės, manęs, itariu, taip pat nebūtų pasirinkę, nejisileistų į Poezijos pavasario šventę, todėl verdu iš pykčio vien pagalvojės apie tai. Taip, aš kunkuliuoju tulžimi ir lieju pagiežą! (O gal reikia sakyti: lieju tulži?) Tai stipriu ir sveika!

Kartais net nebūtina rašyti eilėraščio, kad jaustumesi esąs poetas. Svarbu tas gyvybės pradas žmoguje, tas nepaprastas ypatybos vertės jausmas. Visi kūrėjai dėl savo prigimtinių savybių gali būti apibūrižiami aiškiai: Itin svarbūs asmenys, sutrumpintai – ISA. Jeigu neturi šito ypatingo vertės jausmo, tau net i galvą neateis tokas keistas ir nepraktiškas noras – rašyti eilėraščius. Visą gyvenimą būsi tik nuolankus skaitytojas, nesugebantis nieko pasakyti nuo savęs. Ne, tai ne man – aš nuo vaikystės buvau ISA. Ir dabar labai noriu į tą minėtają draugiją, kad ten galėčiau pasireikšti visa jėga.

Kai tik tokie ir yra tikrėji kūrėjo požymiai! Ir gerai, kad šitie, kalbantieji nuo kalno, leidžia kūrėjams įsiskaudinti – juk kančia stiprina genialumą! Toks jau yra tas kūrėjo gyvenimas –

erškėčiuotas mūsų kelias...

Kartais kūrėjus reikia net tyčia pakritikuoti, paerzinti, pasisiaptyti – tada jų kūryba bus dar geresnė. Žmones, kaip ir medžius, reikia grūdinti, stiprinti, siek tiek traumuoti, kitaip jie nieko nepasieks. Negyvybingi augmenys bus pasalinti, gyvybingi – tiki dar labiau sustiprės. Taip, gyvenimas yra kova, kūryba – taip pat. O jau poezija – ypač. Nes tai jautriausia savasties ir savivokos apraša.

Kadai, dar vaikystėje, skaičiau knygą stipriu pavadinimu: „Mano neapykanta stipresne!“ Kas ten buvo rašoma, pamiršau, bet fundamento pavadiniminas įstrigo visiems laikams. Anuomet savo nesubrendusiu protu patyriau pirmą nušvitimą: pasirodo, pyktis yra pozityvi jėga (vėliau panasiu nušvitimui buvo vis daugiau). Jei esi labai supykęs, gali kalną nuversti. Pyktis tau pasako: tu esi pats geriausias, ir vargas tiems, kurie to nesupranta. Tu esi vertas kopti į kalną ir žiūrėti į aukštą, o kiti tegul žiūrėti į tave iš apačios. Nes tu esi ISA.

Tai labai romantiška ir padeda gyventi.

Kaip atsiranda tokie ISA? Matyt, jais gimsima. Visi tokie gimssta, tik daugelis nesusivokia (daugeliu saviraiška visiškai nerūpi). Arba tai tokis sindromas, pasireiskiantis dėl to, kad asmuo kadaise buvo smarkiai nuskriaustas. Tada jo prigimtis ima įmirtinai priesintis, teigti savo vertę. Aš esu ne tik normalus, aš esu ypačtingas. Tas jausmas, be abejų, visiškai subjektivus, netgi juokingas, bet jis padeda gyventi, teikia stiprios motyvacijos net beviltiškems ir tučtis sumanymams. Poeto be padidėjusios savimeilės nėra, tokie tiesiog neegzistuoja, tai- gi čia mums viskas aišku.

Mano paties ISA sindromas prasidėjo panasių ir labai seniai. Dar pirmoje klaseje buvo tokis priesimo konkursas, kuriame vaikučiams dalijo neva garbingas vietas. Jau tada supratau, kad žmonės skirstomi pagal reikšmę: vieni patenkta į pirmą vietą, paskui yra antra ir trečia vieta, o toliau neaiški likusiujių kategorija – visi kiti. Tiems likusiesiems nieku gyvu nenorėjau priklausyti – tai ir buvo pirmieji mano psychinio ISA sindromo simptomai.

Tada toje kaimo mokykloje nekaltiems, bet jau kultūros hierarchinių žaidimų gadinamiems vaikučiams reikėjo nupiešti ką nors gražaus pavasario temą. Aš ir nupiešiau labai žavų piešinių: gandras stypso ant beržo šakos ir laukia savo patelės (neįsimonintas erotizmas), žemiau įsikūrės genys it pasiutęs kala puvėkus (kaip dabar suprantu, genys buvo jau tuomet mano sąmonėje prasiveržęs genialumo ir atkak-

lumo simbolis, kilięs iš mano paties archetipinių gelmių). Gyvenime nesu matęs genio, tūpincio ant beržo (gandro – taip pat), bet juk vaizduotė galingesnė už tikrovę. Visi tie objektaiv buvo baltmargiai ir gražiai tik vienas prie kito. Kūrybinė vaizduotės veikla yra aistros apraška, taigi su geismingu ir savimeilisku kūrybos impulsu prasidėjo ir mano nuopuolio istorija. (Nėra ko gėdytis, juk tai būtinasis ISA komponentas.)

Nekantraudamas laukiau pirmos laimėtojo vietas, bet kaip buvo apmaudu, kai jos man nesuteikė! Niekas manęs nepakvietė! Negavau ne tik pirmos, bet ir antros, trečios ir visų kitų īmanomų vietų! Neva aš savo piešinėlius piešiau ne vaizduotės įkvėptas (tas liguistas subjektyvumo kultas!), bet nusiziūrėjau temas iš knygų. Na ir kas, kad nusiziūrėjau! Juk tose knygose piešiniai buvo labai gražūs, paukščiai tokie ryškūs ir pavaizduoti su visomis detalėmis. Kur aš iš arti pamatiu tą kvalią genį ar žioplą gandrą? Koks man skirtumas, ar daiktus piešti iš knygos, ar iš gamtos: juk visur tie patys vaizdiniai.

Neištverės tokios neteisybės įlinčia į motykuojančius kambarius ir iš komisijos narių pareikalaus man priklausantį įvertinimą – juk esu geriausias!

Davė man tada šypsodamiesi kažkokia pre-mijelę, visgi – mokytojos vaikas, ir likau šiek tiek „uzganėdintas“. Buvo mažas, taigi nepakalitinamas. Bet juk menininkas visada tokis ir yra – nepakalitinamas. Menas – tai žaidimas, o žaidi žmogus gali tol, kol Jame esama vaikiškumo. Tikri menininkai tarsi negyvena – jie tik žaidžia gyvenimą. Todėl, būdami tokie nerrealūs, tokie ypatingi, jie lyg ir nemiršta, yra netišintingi savo fantazijomis. Iš tiesų yra dėl ko įsiskaudinti, jei kas nors bando nuneigtai tokį svarbų tavo asmenybės matmenį.

Tai gadijai veikdamas valingai ir be baimės išsikovoju pripažinimą ir įgijau pasitikėjimo savimi, kuris man ir padėjo visą sąmoningą gyvenimą. Taip ir ēmū šiuo erškėčiuotu kūrybos keliu – tikėdamas savimi. Kai labai savimi tiki, kai nors daryti jau ir nebūtina, tegul kūrybos sferoje plūs tie, kurie abejuoja savimi ir baiminasi dėl savo vertės. Juk visi einame tuo pačiu kancios keliu: labiausiai nuskriaustieji – ant kalno, visi pažemintieji – pakalnėje.

Į kalną kopti nesiruošiu, kam man tas vargas, juk ir be aukštumų žinau, ko esu vertas, mano vieta čia, kur esu.

Tik kartais būna labai keista – kodėl čia manęs niekas nepažiusta?

„Juokingos moters agapė“: perlai iš jūržolių

Arvydas VIDŽIŪNAS

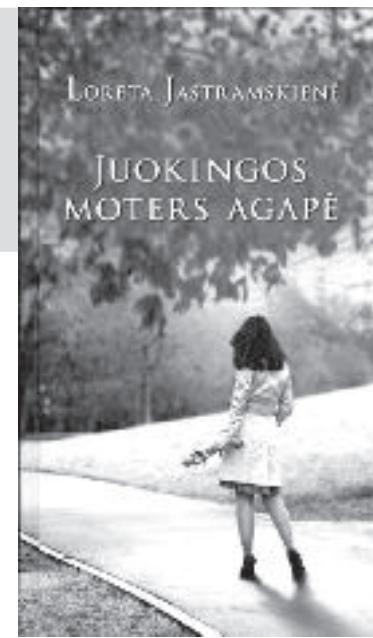
Romanu autore Loreta Jastramskienė dažniausiai pristato esanti žurnalistė, nors kūrybos žmogui diplome nurodyta specialybė nelabai svarbu. Žurnalistų esama visokių, daug mažiau tarp jų svarstančiu taip ir tokias temas kaip Loreta. Skaitantčiam žmogui ir pilietinėje erdvėje ji pirmiausia pažįstama kaip jautri ir vienuomenė publicistė su neįssitrynuusia istorine atmintimi. „Traukinys į Gržulą ratus“ ar „Vyšnių vainikas seneliui“ – labai skirtingos stilistikos tekstai, bet su gražiausia intencija – grąžinti skolą savo šeimai, tėviškai ir žmonėms, praradusiems tada savo valstybę, bet niekada jos neišdavusiemis. Dar yra apskrymų. Jų rasis ir daugiau, žinau. Ramių. Tylių. Žemiskų, bet ir pilnų edelveisius šviesos. Ir šiandien dar prasiskleidžia vienas kitas eileraštis, jos jaunystės žanras. Kol kas sau. Pradėti kalbėti apie „Juokingos moters agapę“ negalima neturint prieš akis pirmojo autore romanu „Vanduo nemoka kalbėti“ (2008). Jo anotacijoje Loreta parašo, mano galva, savo gyvenimo ir kūrybos *credo*: „Yra trys dalykai, dėl kurių verta gyventi: motinos meilė, tesa ir tikėjimas. Jie netelpa ant gyvenimo turėjus prekystalio.“ Romane „Vanduo nemoka kalbėti“ imamos skleisti Loretos kūrybos temos ir vertybinių kategorijos, kurios paskui jau platesnėmis priemonėmis plėtojamos „Juokingos moters agapė“: motinystė, tikėjimas, „sunki kaip žvyras Lietuvos kasdienybe“, negailestingai rėžiamas žurnalistų cecho cezario pjūvis. Pirmojo romano motina – tikrai iš Romualdo Graušausko kaimo, iš senojo kaimo, dar išpažiastancio nerašytas padorumo taisykles, vaisinanti obuoliais narus, ežere ieškančius sūnaus lavoną. Loreta negali aukštų žodžių: „Kol motina gyva, iš bado né vienas vaikas nemirs.“ Romane amžinas visų motinų gyvenimas: ieškoti savo vaikų, mylėti juos visokius, laukti jų, kai jau niekas nelaukia. Toje aplinkoje skleidžiasi tikėjimas kaip visko – ramybės, gerovės, vilties – šaltinis. Ar gali būti įtaigėnis simbolis: Mergelės Marijos statula miestelio aikštės vidury – tarp bažnyčios ir policijos... Ir Vaizdų miestelio gyvenimas – lyg visos mūsų valstybės metafora, lyg jos šviesos ir juodolių atspindys: verslų pradžia, metalai, dideli pinigai ir grūvantys likimai, kelinės į Rusiją ir negrižimai iš jos, žmonės ne savo darbuose ir ne savo vietose, okupacijos metais sutraukytų ryšių ir nebendruomeniškumo liūdesys. Žiaurioji nepriklausomybės pradžios pusė: laikas, atnešęs į mūsų gyvenimą didelį godulį ir medžiagos pergalę pries širdį. Is kasdienės šeimų buities pilkumos – vyrou smurto ir kenciančių moterų – išlydomi dar baisesni palikuonių santykiai: vyro spyris nėščiai žmonai iš pilvų, ji, gimdanči mergaitę jau su mėlyne šone, ir – dėl to! – tos dukters balsus nejaunuomas užaugus... Tokie tikri korumpuoto prokuroro svarstymai, kur pasukti: „i muītingę, i turgų ar i politiką“...

Ir pasiduodanti, naujuojų laikų neviličiai bei mamonai pralaiminti žurnalistika: „Žurnalistai dabar tik informuoja, bet jie nešlustu niekam ašarų“, – atsakymas paskutinei sūnaus ieškančios motinos vilčiai, pasutiniam jos skambučiu žurnalistei ir prašymui dar parašyti...

Pradėjau ilgoka ižangą apie pir-

majį Loretos romaną, nes, kas skaitė abu, tikrai nepaneigis: romano „Juokingos moters agapę“ šaknys ir vertybinių gijos – iš tikėjimo, iš jos publicistikos ir iš pirmojo romano „Vanduo nemoka kalbėti“. „Juokingos moters agapę“* – linksmai liūdnas ir liūdnai linksmas romanas, kiekviena savo eilute teigiantis Dievo meilę. Tokio krikščioniško romano senokai nesu skaitęs. Temos, galima sakyti, tos pačios: šeima, meilė, tikėjimas, naujoji Lietuva, žurnalistų pasaulio grimas. Iš kasdienybės dulkiai išspinduliuoja žmonių santykų grožis, kasdienio moralinio rinkimosi būtinybė. Kartu gyvena buities skurdas – bet ir tą skurdą ieikianti šeima, meilė, žmonių bendrysė. Beveik nenormali šiai laikais moters saviraiška – valandos pensionė su proto neigaliaisiais. Ju, tų proto neigaliajų, sielos grožis ir siełos ligos, meilė ir žiaurumai, tų pensionų gyvenimo konvejeris atskleidžiami tiesiog fiziškai natūraliai. „Pensionas Paulei buvo antroji bažnyčia.“ Gal dėl to, kad „ir su didžiausiomis negalėmis šie žmonės man artimesni už daugelį, kuriuos kasdien sutinku“. Mano supratimu, svarbiausias ideologinis romano teiginių – Paulės vyro Gleno pasakyta sentencija: „Šeima yra jūržolė, kuri auga perlai.“ Keistuolė, juokinga ta romano herojė Paulė! Gryna tokia, nemokanti apsimetinėti ir meluoti, negarbinanti buities patogumų ir gerovės. Nemadinga, nemederni, intelektuali, bet neemancipuota, visai paprasta žmona, moteris ir motina iš tradicinės šeimos, kylančios iš santuokos, su tokia jauniai silta moters vieta toje šeimoje ir su didžiuoju svarba. Motina, kurios lyg ir nelikę, ji vis dėl kitų, dėl artimųjų. „Tu apie tai, ko pati nori, kada nors pagalvoji? – Noriu to, ko mano artimieji nori.“ Paulė net drabužius sau renkasi pagal svarbiausią kriterijų: „Tedai (dukteriai – A. V.) patiks.“ Paulės šeima, jos jūržolė, kuri roje auga perlai, klostosi iš daugybės dalykų, ir neapčiuopiamu, ir tokų visiems suprantamu: (nakti) „Pagalvė sušlampa, ji verkia šiaip sau, kad nereikėtų dieną“; vyras, parduodantis savo bebaigiamą disertaciją, kad išgyventų jo šeima; nesusikloste Paulės santykiai su savo motina, o visos šeimos – su vyro tévais, gyvenančiais medžiagos pasaulyje; nelygi, bet tikri santykiai su bresčiančia dukterimi ir jos įvertinimais: „Durniai!“; ašarų upeliai su drauge per „Madam Butterfly“ operos teatre – ilgintis gražios, ne tokios kaip gyvenime meilės. Ta šeima, jūržolė su perlais, – ir iš „šeimyninio nusigvenimo slėnio“, iš „suodinos buities“. Žvilgsnis į ją – dažnai linksmas, dažnai apylūdnis, bet dažnai ir pakylėtai, sentimentalai romantizuotas, plg. kelias citatas: (ištikimybė) „neturi kainos, nes yra visas dviejų žmonių pasaulus“, „niekada nebūsi laisvas, turėdamas mylimų žmonių“; „Su tavimi man visur namai. Tik kai lieku vienas, net mūsų namuose jaučiuosi benamis“, – čia Gleno žodžiai žmonai Paulei. Sentimentalu? Taip, sakys mokslingų straipsnių prirašęs rimtas literatūros kritikas. Bet ir tai, ko kasdien ilginės? Žinoma, žinoma, – patvirtins ne vienas nuoširdus skaitytojas. Seima šitame romane – ir labai buitiška, ir dar labiau romantizuojama. Ir kaip iš knygų, ir kaip iš mūsų asmeninių gyvenimų. Klystanti, juokinga, pažeidžiama, bet laiminti ir išaukština. Šeima – jūržolė, kuriroje auga perlai. Kitas ideologinis dė-

muo – tikėjimas. Kartoju: tokio krikščioniško romano seniai nesu skaitęs. „Tikintis žmogus niekada nebūna vienas“, – paprastas, bet neapsakomai talpus sakiny apie stebuklingai svarbius dalykus! O koks kasdienio buvimo Dievo pasaulyje grožis štai šiuose žodžiuose: „Toje koplyčioje jai artimesnė kita moteris – šv. Marija Magdalena. Su ja Paulė pasitaria visais klausimais... Šiandien pietums virsiu žirniius. Kaip manai, mano miela šventoji Marija Magdalena, ar apkepinti juos?...“ Lyg koks skaitinys iš knygės vaikams Šventojo Rašto motyvais. Paprasta, nemeluojama, skaidru. Kai kuriuose skaudžiuose siužetuose tokios atpažįstamas sekularizuoto nekultūros pasaulio atakos prieš ramias tikėjimo apraškas. Štai Jono Pauliaus II laidotuvės, Paulė, ateinanti į darbą blizgiamo gyvenimo būdo žurnale, gedulingai apsirengusi ir nešina šventinės atvirukais bei popiežiaus nuotrauka. Ir Varlamas Barabanovas, žurnalo savininkas, išsakantis visus tikėjimo ir pagarbos popiežui ženklos greitai nuo kompiuterio ir stalo nudraskyti... Šis romanas – apie ramią ne proginių, bet tikrų katalikų šeimą, kurių tikėjimas širdyje, o ne paviršiuje. Tikėjimas, vedantis, saugantis, teikiantis sielos ramybę net sunkiausiomis buities minutėmis ir lemiantis žmogaus esmę. Trečioji, labiau medžiaginė tema, pasiduodanti linksmesniams vaizdavimui, o veikiausiai ir tyčia autorės gana groteskių atspindima – žiniasklaidos pasaulus. Taigi romane – perkama ir neskaidri žiniasklaida. Seniai Sajūdžio ir tiesos vertibų atsisakė žurnalistai. Žiniasklaida – nuogas verslas. Redaktoriai – chamai. Nesuvokiamas nekultūros kiekis. Ir moters žurnalistės kategorija demokratinės valstybės nepriklausomos spaudos vieno šefo lūpose – „boba lodaris“. Net redakcijos darbuotojų gaunama dovana autorės be gailescio sukariatinama: kvietimai į spektaklį kultinių pavadinimų „Shopping and fucking“. Turiu pacifitoti ir vieną sakinių su Lietuvos patriarcho pavarde: „Dabar Barabanovams (žurnalo savininkams – A. V.) neparašysi apie Basanavičių – jie jo nepažista, sakys, koks čia zimadoras, ir išmės į šiukslių dėžę, išvadins tundra...“ Kai kurios romano vietos tokios humoristiskai stilingos, kad nei Juozas Erlickas, nei Jurgis Gimberis geriau neparašytu, plg. kad ir 290–292 psl. apie redaktorę madam Kumelytę. Čia cituoju tik vieną sakinių: „Gitana nutaikė tinkamą savaigalį ir ikišo savo lakuotą kojos nagą kartu su torsu ir visomis kūno dalimis tiesiai po Ivanovo žmonos Veročkos iškrakmolyta ir minkštikliais iškvepinta žąsų pūkų antklode.“ Mano stilistikos profesorius Juozas Pirkiliungis, garantuoju, būtų galėjęs narstyti ši sakinių ir rodyti pavykusias stiliaus figūras (raiški dalis vietoj visumos: lakuotas kojos nagas...), aukštojo stililiaus nuoborių (iškrakmolyta žąsų pūkų antklodė), supintos su visiškai būtinėmis išraiškos priemonėmis (pavardė Ivanovas, Veročka, ypač ta žemojo, pašaipaust stililiaus priesaga -ka), ir t. t. Stiliaus priemonės ir nuotaika puikiai atitinka „kilmingą“ temą – karjeros be galvos, bet per lovą aprašymą. Nesitikėjau, kad Loreta turi tiek linksmo liežuvio. Plg. vien vyru vardus ir pavardes: draugės vyrai Varnauskas ir Prakapavičius, redaktorė madam Gitana Kumelytė, seksopatologas Medardas Akulionas, žurnalo savininkas Varlamas

Belaukiant pienininko

Atkelta iš 3 p.

– Tau, Sauliuk, gal ir kokį butirbrodą?

– Nereikia, močiutėle, aš sotus.

„Eik tik tu greičiau iš čia. Butirbrodai butirbrodai.“

– Ak taip, – ir jinai vėl cip cip cip.

Saulius toliau žiūri į nuotraukas. Štai čia nemažas būrys, matyt, per kokį giminės suvažiavimą: senelis, senelė, Saulius tévai, dėdės vakių, senelis tai su medaliais. Saulius tenai néra, nes tada jo dar nebuvo pasaulys. Chm... Senelis užsikabinės medalius... O štai kitoj nuotraukoje senelis irgi su kažkuo, bet tie tokie lyg ir nepažįstami. Senokas dar labiau senstelėjės. Ir be medalų. Kitas čionai jau metas.

Suūkė virdulys.

O Sauliukui ranka prie komodos stalčiaus taip ir nepakilo. Ai, tiek jau to, bala jų nematę. Na, reikia manyti, ne todėl, kad tasai virdulys suūkė.

Kartais mat ranka būna protingesnė už galvą. Bet gal čia ir ne rankos nuopelnas.

Pats vasaros gražumelis, dar tik jos palaiminga pradžia. O Saulius slenka apnūkės kaip debesis. Šitočiai giedria priešpietę.

„Kaip jiems visiems gera: eina sau, kur reikia... Šitas kad išsispėtes, kad išsisiūtijęs, kostiumas juodas, marškiniai balti, kaklaraistis su mélynais ir raudonais dryželiais, o jau batai batai... Gal dirba kokiam banke? Kaip aš tau duosiu į dūdą! Štie vėl su savo žoliaplovė, zirs aplink visą dieną, kartkartėmis vis atsisės, vis patrauks... Pensininkai ant suolelio. Ko čia, pelėdos, kiurkštos, pasiėmėt savo pencas ir eikit. Subinės išpelijusios kaip... Snargliūzai erzeliuoja mokyklon, o šita boba tai per daug prisipirko, krypuoja kaip kokia višta... Būčiau kitokis, kad griebčiau...“

Betgi šiā dabar kieno tokis balselis? Saulius sustoja. Kniaukia kačiušas. Kur? Štai kur – ili pės į medį, nemoka išlipti. „Kniauk kniauk – ne aš sugalvojau, kad maži kačiušai į medį ili pės moka, o jau išlipti tai ne. Bijo. Kniauk sau.“

Saulius praėjo pro medį. Bet kačiušo balselis nuo jo neatstojo, kai jau buvo ir gerokai toliau nuėjės. Tai biesas.

Ir berniokas surigžo. Viena šaka ne per aukščiausią. Saulius, nors ir nelabai vikria – juk ne beždžionė – vis dėlto į medį išsikorė. „Palauk, tik niekur nebék, tik nelipk aukščiau. O tai durnas sutvėrimas, sakau tau – palauk!“

Bet kačiušas ropštės aukštyn ir aukštyn, kur šakos jau visiškai plonus.

Žinoma, Saulius drėbės, bet iš sujudinto medžio iškrito ir kačiušas. Tik pašoko ir nėrė po artimiausiu krumu.

Saulius vangiai kėlės nuo žemės. Vieną kelį tai skauda apysmarkiai, dar gerai, kad nekrito ant nugaras. Tada tai jau sakyk „aciu“. Na, griuvo, už šakų kabinėdamasis, o žolė po medžiu tokia tiršta, nespėj tie su savo žoliaplovė įtraukti.

Gražiai dienelė prasideda, gražiai, nėr ko sakyti. Bet gal ir tikrai nieko – močiutė du litus vis dėlto davė – pigaus, kitaip tariant, gero alaus skardinėlei užteks...

Eina pro šalį pats su pačia, jie matė, kaip Saulius ropštės gelbėt kačiuko ir griuvo.

– Matai, Petrai, yra dar žmonių. Kad ir dabar. Kad ir iš tų jaunujų.

Etažerė

Vietoje romano

Jurga TUMASONYTĖ

Agnė Narušytė „Lietuvos fotografija: 1990–2010“: monografija. – „Baltos lankos“, Vilnius, 2011.

Leidykla „Baltos lankos“ pradėjo knygų seriją, kuri vadinama „20 nepriklausomybės metų“ ir yra skirta svarbiausiems procesams, vykusiems Lietuvoje nuo išsivadavimo iš SSRS, apžvelgti. Kadangi serija sugalvota nesenai, tai ir knygų išleistų šia tema, dar nedaug, tiksliau, dvi: Skirmanto Valiulio „Telemano užrašai“ bei Agnės Narušytės monografija. Leidinys pagamintas ne iš pirmos klasses popieriaus, o iš fotografijos nedidelio formato, todėl jis nėra itin brangus – pigesnis už „Silva rerum“. Taigi leidykla nusipelno viršun pakelto nykščio, kad knyga neišpūsta ir nepadaryta prabangi, todėl įkandama paprastiems žmonėms.

Na, bet gana apie kokybę ir kainą, geriau užsiminsiu apie tai, kaip kelias vėjuotas dienas sėdėjau Vingio parke ir rytė riju knygos puslapius – paprastai taip skaitomi romanai (apie baroką), o čia juk monografija – vienas nuobodnesnių žanrų! Viskas tik dėl to, kad A. Narušytė moka rašyti – ne tik deštysti faktus ir mintis, bet ir pasakoti. Moksliniame žanre stereotipiskai stengiamasi kuo objektyviai ir aiškiu kalbėti, vengti asmeniškumų. A. Narušytė elgiasi priešingai: „Taigi istorijos rašymas iš atvirai subjektyvių pozicijų gali būti laikomas privalumu, ypač kai tai yra dabarties istorija. Juk rašau apie laiką, įvykius, procesus, kuriuos ne tik stebėjau, bet ir kuriuose aktyviai dalyvauvau. Šios istorijos šaltiniai yra gyva patirtis, įgyta lankantis parodoje, rašant kritikos straipsnius, kalbantis su fotografais, kartais su jais kuruojant parodas ir sudarant knygas (...) Jeigu stengčiaus apie tai kalbėti objektyviai, kažkas būtų prarasta“ (p. 10).

Iš asmeniškos perspektivos parašyta dviečimties metų fotografijos istorija neaprėpija visų vaizdinių įrodymų – A. Narušytė ratu aplenka mėgėjišką, reklamos, mados fotografiją ir susikoncentruoja ties meniniu žanru. Tik klausimas, ar įmanu parašyti istoriją proceso, kuris tebevyksta, surinkti aktualiausius ir įsimintiniausius darbus, suklaifiuti temas? Juk tam reikėtų laiko distancijos... Ir būtent

tai, kad tekstai rašyti labai subjektyviai, nebiant reikšti savo estetinių ir etinių pozicijų, prikibti prie monografijos turinio keblu: ši fotografijos istorija – A. Narušytės interpretacija, nepretenduojanti į visuotinumą.

„Lietuvos fotografija: 1990–2010“ rašyta beveik visą dviečimtmetį – knygoje sudėti įvairūs straipsniai, kai kurie anksčiau publikuoti kultūrinėje spaudoje, tačiau vis tiek palaidėti dabartino autorės žvilgsnio. Temos suskirstytos į vienuolika skyrių: aptariami įvairūs Lietuvos fotografijos reiškiniai. Pavyzdžiu, portreto kaita, atminties diskursas arba nauji reiškiniai kaip postfotografija ir fotosofija. Tekstuose fotografijos nerā lyginamos su užsienio menininkų judėjimais ar įtakomis – kaip mini ir autorė, mūsų krašte visi reiškiniai smarkiai vėluoja, transformuojasi ir įgyja savitų bruozų. Smagu skaityti tuos tekstu, kuriuose A. Narušytė kalba labai intymiai, asmeniškai, bet nenuklysta nuo tyrimo esmės. Pavyzdžiu, skyriuje apie moters kūną vyro akimis autorė stengiasi aplenkinti aktų fotografijų interpretacijas. Galop pradeda cituoti menotyrininką Antaną Andrijauską, kuris žavisi apnuogintomis moteriškomis formomis ir moteriško kūno vitališku mu gamtos fone. Mokslininkė prisipažiusta: „Jeigu apie tai rašyčiau aš, mano tonas būtų kandus, nes man jau svetimas tokis diskursas. Šiam diskursui moteris yra vaizdingas paviršius, pasyvi gamtos dalis, turinti vienintelę funkciją – tenkinti gamtinius vyro poreikius, t. y. padėti jam patirti malonumą ir save reprodukuoti. Kaip subjektas moteris čia neegzistuoja. Kad ir kokius interpretacijos akius čia užsidėciau, regiu tokiose fotografijose tik pasenęs idėjų statinėje užsidariusi suvokimą (...)“ (p. 172).

Skaitydama monografiją sužinojau daug įdomybų iš pastarojo dešimtmečio istorijos (pvz., kad Klaipėdoje veikė menininkų grupė „Doooris“, kuri eteriškai ėjo prieš bet kokią tradiciją ar srovę ir sugebėjo tokia išlikti). Knyga taip pat ypatina dėl įžvalgių, daugiajatraektorinių A. Narušytės fotografijos interpretacijų. Manau, tai nemažas įvykis Lietuvos fotografijos metaščių istorijoje. Idomu, ar ne patekė į knygą arba patekė ne visai tame kontekste, kaip norėtų, fotografai negrūmos kumščiu menotyrininkai už neįvertintą triūsa? Juk dabarties istorija tokia jautri ir aikštinga tarsi Nerimi plaukiojanti gulbelė.

Perpetua Dumšienė „Dulkėto erškėcio ugny“: knyga apie poetą Antaną Kalanavičiū: prisiminimai, laiškai, dokumentai. – Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius, 2012.

Antanas Kalanavičius ir Danutė Paulauskaitė yra du pagrindiniai XX a. pabaigos romantinio menininko įvaizdžio apologetai. Abu iki mirties išliko ištikimi poezijai, abu reikiama laiku neįvertinti literatūros elito ir skaitytojų. Mirė vienumejo, gamtos ir paukštelių apsupyste. Tiesa, D. Paulauskaitė niekada nebuvó ištakėjusi. O štai A. Kalanavičius buvo vedęs – jeigu nebūtu, kažin ar atsirastu antra tokia Perpetua, kuri taip kruopščiai ir atsidėjusiai surinktu antrą knygą apie užmirštąjį poetą.

Knyga „Dulkėto erškėcio ugny“ svarbi tiesiog dėl to, kad pasirodė, dar sykį priminė apie neilgai ir ne itin sėkminges gyvenusius menininkus.

Kartą, atsimenu, Brežnevo laikais buvau sutikęs angelą. Tuo metu nekaip sekėsi, buvau apniktas bėdų, suvargės, nugrimzdės į depresiją, kone sugniuždytas. Išėjau iš parduotuvės ir išvydau priešais verkiantį 5–6 metų berniuką. Pro ašaras jis aiškino, kad pasimetė, neranda mamos. Aš tik susigūžiau ir mostelėjau ranka kažkokios moteriškės pusėn, girdi, eik, ji padės. Galvoje dar virptelėjo: varge, jį reikėtų nuvesti bent jau į miliciją, o aš net nežinau, kur yra artimiausias skyrius...

Taigi mostelėjau ranka ir nupėdinai sulinkęs nuo savo bėdų. Tiesa, perėjės gatvę, grįžtelėjau – moteris pritūpusi šluostė vaiko ašaras.

Taip aš atstumiau angelą, kuris norėjo man padėti.

Šarūno Barto filmai, jų drama. Nors gal teisingiau – mūsų.

Vienas įdomiausiai, gal net savičiausiu pasaulio kino režisierių, o jo filmų didžiajai daliai Lietuvos žmonių nereikia.

Jie renkasi „Giminių“ serialą.

Laisvės pažemintieji.

cave canem

Sajūdžio
ištakų beieškant:

ką. Plačiajai visuomenėi (ne tik filologijos studentams ir literatams) būtų neprošal sužinoti, kad buvo tokis A. Kalanavičius, kuris kaip patyres kalvis kalė žodžiams priesagas, galūnes ir dirbino neįprastus skambius žodžius: „Gražtingam šulinį / kur upėmis ūkanėdavo / strautai / gelmėti / vakarejo / rytejo ugnis / žiburėjo méniesieną / rūtėjo / lieptėjo / debesėjo / žaibėjo / spindulėjo / amalėjo / žolėjo / devynžiedėjo / svajonėjo / rievėjo ten vanduo / sidabréjo / žiogėjo mano akys / žalesy / papartėjo / tekėjo / viškelėjo / žvaigždėjo / ménulėjo / prieblanėjo / žebenkštėjo ten takai / slenkstėjo vakaras / rytejo vakarejo“ (p. 148).

Vartydama storą, kimste informacijos prikimštą atsimimimų knygą stebėjaus, jog dedama net ir tokia, rodos, kontekste nereikšminga medžiaga, kaip A. Kalanavičiaus žmonos P. Dumšienės korespondencija su poetu kūryba susidomėjusi Berno profesoriumi arba jų sūnaus dienoraščio išstraukos, kuriose jis pasakoja trumpus buitinius išgyvenimus, partirtus vasarojant pas téva. O kur dar kaimynų ir kaimynelių atsiminimai! Taip ir norisi klausinti, kodėl knygos redaktorė pažiūrėjo pro pirtus iš medžiagos turinį? Galbūt ši knyga – kruopštumo pavyzdis? Tik ar naudingas?

Jau įvade P. Dumšienė konkretčiai įvardija poetiškai pavadintus skyrius ir visus trumppai apibūdina. Taigi aštuoni skyriai su smulkmeniška kiekvieno jų temos plėtote. Apmaudu, kad autorė labai dažnai nuklysta į subjektyvius išgyvenimus. Tekstas apie kūrėją rodos klampus ir perdém asmeniškas lyg skaita vėliavų žmonių gyvenimo istoriją. Skyriuje, kuriame P. Dumšienė pasakoja apie pažintines su Antanu metus, kažkodėl išskyla komiškas savo eileraščiai terorizuojančio poeto vaizdas: „Miegoti teko klojime, rugsejo naktim ten buvo gana šalta. Vos tik sugulam, ateina Antanas ir pradeda skaityti savo eiles, ir skaito ilgai“ (p. 39). Nežinina, ar buvo būtina pasakoti apie jų asmeninį gyvenimo peripetijas, jaunos žmonos vargus vyrų tévų troboje ir kėdės pirkimą...

Dar viena pastaba knygos sudarytojai – stilis. Nors vaizdingas ir gyvas, kartais trūkmai kimba už akių, ir vėl norisi pagrūmoti leidinio redaktorei: „Tai buvo nuošali provincija, kur nebuvó net galima stiklinę arbatos išgerti, mokykloje nebuvó valgyklos, o vienintelėj miestelio užkandinié buvo galima gauti tikinkai silkes, baldostis ir prasto alaus“ (p. 70).

„Respublikoje“ knygą apžvelgė Rimvydas Stankevičius raše: „Malonu, kad ideologijų, istorijos kryžkelį padarytos žaizdos literatūrai pamažu gydomos. Nors stebétinai lėtai ir sunkiai, tačiau rengiamo jauki ir priderama vieta lietuvių literatūros istorijoje ir A. Kalanavičiui. Tod gal ir nelabai gražiai suaugės, bet randas – užgyjanties randas yra ir ši knyga. Tai guodžia.“ Nesikartosi, nes su jo mintimi visiškai surinktu. Kažin ar įmanoma surinkti dar daugiau informacijos apie poetą.

Tik štai klausimas: ar tikrai artimi žmonės gali geriau sudaryti knygą nei išėjusiojo taip puikiai nepažinojusieji ir ar glaudus asmeninis santykis visada tinka ir patraukia?

Sudarytojos Jūratė Kavaliauskaitė ir Aine Ramonaitė „Sajūdžio ištakų beieškant nepaklusnių tinklaveikos galia“: kolektivinė monografija – „Baltos lankos“, Vilnius, 2012.

Didelės mokslininkų pajėgos ir treji metai intensyvaus darbo – stai iš ko susideda

knyga „Sajūdžio ištakų beieškant“. O žinote, Sajūdžio susikūrimas ir greitas virtimas masiniu reiškiniu prasidėjo kaip tik tais metais ir tą mėnesį, kai gimiau, taigi tokiems „laisvės produktams“ kaip man iki Sajūdžio kilę (ne)hermetiški įvairių visuomenės grupių judėjimai rodosi egzotiški ir nepatirti. Nežinau, ar prieš dviečimt metų įvykės tautinių fenomenas, tyrinėjamas šioje knygoje, turėtų būti aktualesnis jų autentiškai išgyvenusiems ar tuo metu dar neegzistavusiems piliečiams. Visgi man ši knyga padarė nemenkā įspūdį, kuriuo su jumis ir pasidalisiu.

Jauniausios kartos mokslininkų Jūratės Kavaliauskaitės ir Aine Ramonaitės sudaryta knyga remiasi iki tol Lietuvos istorijos tyrimuose netaikyta socialiniu tinklų analizės metodu. Kaip tai atrodo? Ogi nagrinėjami įvairūs žmonių klubai ir būreliai, kurie, kaip paaiškėjo tyrimo metu, buvo glaudžiai vienas su kitu susiję. Knijoje išsamiai aptariami katalikiškojo pogrindžio ir etnokultūrinio sajūdžio sąlyčiai, nagrinėjama hipiu kultūra ir roko maršo įtakos, kalbama apie mažas menininkų, studentų, mokslininkų grupeles. Aiškinamasi ir Sajūdžio kituose miestuose skirtumai. Daroma išvada, kad Kaune Sajūdis buvo radikalesnis, nes aktyviausiai kauniškiai kilię iš pogrindžio ir etnokultūrinio judėjimo, o vilniečiai priklausė nuosaikešniems menininkų ir akademikų tinklams. Mokslininkai varotoja ir naują sociologinę sąvoką – *savaimią* visuomenę. Daroma išvada, kad Sajūdis negalėjo kilti sovietinėje terpėje, jis kilo *nesovietinėje* visuomenėje.

Knyga ypatina ne tik dėl to, kad nagrinėja lietuvių tapimo savaimia visuomenė proceso, bet kad aptaria ir atskiras grupes, kurios anksčiau ne visos buvo taip kruopščiai reflektuotos. Daug dėmesio skiriama hipiuojančio jaunimo, vėliau pankų ir roko muzikos pogrindžiui. „Na, o tuo metu visame tame blokume, uždarume ir vakuume vis tiek buvo įdomi myventi, viskas virė mažuose butuose, kur rinkdavosi savi, nes tuomet pagrindinis ir svarbiausias dalykas buvo ne kur tu mokaisi ar kokia kalba kalbi, o ko tu klausaisi“ (p. 67), – cituojamas Vytautas Kernagis. Knigos turinys remiasi empirinėmis amžininkų patirtimis. Šnekamajai kalba papasakoti prisiminimai organizuoti įsilieja į bendrą tekstą ir kuria stiprų, autentišką dalyvavimo toje istorijoje įspūdį.

Apskritai atrodo, kad tylus lietuvių pasipriešinimais vyraujančiai sistemai reiškėsi pacioms nekalčiausiomis formomis. Pavyzdžiu, susirenkant bendrabučio kambarėlyje ir dainuojančių lietuvių liaudies dainas. Žvelgiant į šias patirtis šiandieniniu žvilgsniu, ima nuostaba: iš kur tiek daug vilties? Tieki simpatiško naivumo? Manau, tie dviečimt metų, praėjė po savaimios visuomenės triumfo, pagimdė visai kitokio mentaliteto žmonių. Tokie dalykai, kurie dėjos tuo laiku, dabar atrodyti tiesiog juokingi.

Knyga vertinga dėl kokybiškai atlikto istorijos tyrimo, platus amžininkų liudijimų archyvo, atskirų subkultūrų knibinėjimo. Taip pat čia rasite atsakymus (jeigu jums kada nors kilo tokiau klausimai), kaip buvo įgyvendintas Sajūdis, kokie socialinėje terpėje išsižiebė pasipriešinimo idėjos ir kaip atrode tas smulkiai tinklais apsiraizgę gigantiškas visuomenės judėjimų epicentras.

Kultūra kiekvieną dieną

Atkelta iš 2 p.

Kitas konkretus Kultūros ministras darbas – suformuluota įstačiau pataisa dėl muzieju vado rotacijos, nes daugybė valstybės finansuojamų įstaigų dirba itin nefektyviai ir vangiai. Deja, ne geresnė padėtis ir švietimo srityje. O tai pamatyti padeda žvilgsnis iš atėties. Ką mes siandien ugdomė? Baisiausi dalykai, pasak ministro, prasidėda darželiuose. Tačiau monoklyose bei universitetuose padėtis ne ką geresnė. Jei girdime skundu apie tai, kad mūsų studentai vis silpniesni, tai gal ir nėra tiesa, tačiau kad jie praradę jautrumą kūrybiniams dalykams – neabejotinas faktas. Todėl labai svarbu, kad imtasi darbų dėl kultūrinės infrastruktūros gerinimo švietimo įstaigose.

Zinoma, dar kartą iškilo klausimas dėl nesibaigiančios Kauno ir Vilniaus priešpriesos. A. Gelūnas patvirtino, kad vilnietiškas fundamentalizmas yra tiesiog atgrasus. Gal tai vis dar likę sovietmečio išpriciai, kai važiuodavome į Maskvą.

Tačiau šiokia tokia pažanga vis dėlto matyti. Šią problemą spręsti, kaip teigė A. Gelūnas, ypač padėtų „neparapijinai“ kūrėjai, kurie atstovauvau ne Kaunui ar Vilniui, o daug platesnei erdvei. Tokių asmenybių yra ir dabar, bet gal per mažai. O miestų priešprieša šitokioje nedidelėje valstybėje atrodo ne tik graudi, bet ir juokinga. Apskritai centralizacija mažai šaliai yra kenksminga.

Tačiau Kaune matyti pažanga. Šį rudenį padedant ministriui planuoja baigti restauruoti Kauno dramos teatro Didžiąją sceną, nes šis teatras bei M. K. Čiurliono muziejus yra prioritetiniai. A. Gelūno nuomone, mūsų mieste labiausiai trūksta priėjimo prie upės, apie kurį kalbama jau daugybė metų. Teliekia susieti kultūrą su verslu, ir Kaunas neatpažįstamai pasikeistų.

O prieitas saaitgalis prisipildė rimtu ir linksmesniu Kultūros dienai skirtų renginių, kurių pradžią penktadienį vidurdienį pažymėjo prie savivaldybės, lydint „Ažuolo“ orkestrui, pakelta Taikos vėliau.

Ta pačią dieną vyko ir vienas iškilmingiausiai, svarbiausiai šventės renginių – keturi Kaunui ir Lietuvai nusipelnę, kultūros srityje pasižymėjus kauniečiai menininkai pagerbtai Kauno miesto savivaldybės įsteigtomis Kultūros ir meno premiomis, kurios teikiamos jau šešti metai. Beje, pirmą kartą ši ceremonija vyko ne rotušėje, o, norint akcentuoti jubiliejinius Maironio metus, naujojoje Maironio lietuvių literatūros muziejaus mansardoje, skambant taučios dainiaus eilėms.

Premiomis apdovanoti – dailininkė tekstilininkė Zinaida Irutė Dargienė, kurios darbai buvo eksponuoti Lietuvoje ir daugelyje pasaulyje; disidentas, kultūrolas Algirdas Patackas, paskelbęs daug darbų baltų, indoeuropiečių kultūros klausimais, premija atiteko ir žymiam fotomenininkui Romualdui Rakauskui, kurio fotografijos puošia ne tik Lietuvos galerijas, bet ir daugelio šalių dailės salonus; ketvirtasis premija ivertintas solistas, režisierius Stanislovas

Rubinovas, kuris dirbdamas Kauno valstybiniame muzikiniame teatre, sukūrė apie 50 vaidmenų, išleido muzikos albumą, dabar kūrybingai režisuoją Kameriniame teatre.

Šeštadienį jaunieji menininkai sugalvojo kai ką šmaikštėsnio ir... saldesnio. Vilniaus dailės akademijos Kauno dailės fakulteto studentai surengė akciją „Palinkėkime kultūrai“. Rotušės aikštėje sumontavo ir lietuviškais ornamentais dekoravo saldainio skulptūrą, kuri, deja, dėl nelaimingo atsitiktinumo gyvavo labai neilgai. Jei kultūra su skylėmis, toks likimas buvo lemtas ir saldiniai.

Tačiau Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje surengta konferencija „Kultūros kaitos gaires: įgyvendinimo galimybės“ vyko rintai ir sklandžiai. Žmonių susirinko gal kiek mažokai, tačiau aktyviausieji klausėsi apie pacias išvairiausias kultūros problemas. Vienas įdomiausiai pranešimų – filosofo Gintauto Mažeikio svarystmai apie miesto kūrybinių industrių bei viešųjų erdvų dinamiką. Pasirodo, mes iki šiol nesugebame skirti erdvės ir vietas savokų, nes kultūrinių erdvų turime labai nedaug. Pas mus vyrauja kunstkameros tipo įstaigos, kurios

saugo, surašo, registruoja, indeksuoja, bet yra gana uždaros. Vėliau konferencijoje savo pranešimus pristatė projekto „Kūrybinės partnerystės“ vadovė Milda Laužikaitė, verslo praktikas Vytautas Meistas, Raudondvario menų inkubatorius veđėjas Zigmantas Kalesinskis ir kiti.

Visai vakare Vaida Tamoševičiūtė „nuplovė kultūrą“ tiesiogine ir perkeltine prasme, o i kavinę „Kultūra“ įsivelė „Kultūros dienos džiugės“, susijungusios su septintuoju multimedijos meno ir muzikos festivaliu „Centras“.

Balandžio 16 d. Kauno kultūros centre „Tautos namai“ guviai ir jaunatiškai skambėjo džiazas. Šventiniame koncerte dalyvavo Kauno bigbandas ir dainavimo studija „DND“. Tai buvo atsisveikiimas su šių metų Kultūros diena, besitęsusia visą savaitgalį, ir dovana „Nemunu“ 45 metų sukakties proga. Kultinio Lietuvos žurnalo ir šiandienio kultūros ir meno savaitraščio laikas prabėgo labai spalvingai, įvairiai. Tačiau ši karta nenorėta grėžiotis atgal, nes atėtis ir išlikimas kultūrai kiek nepalankiais laikais – svarbiausias tikslas.

Kultūros dienų organizatorių nuotraukos

Teisė būti savimi

Atkelta iš 2 p.

Mano nuomone, publikacija ir šiandien nėra sumenkusi, bet, atrodo, kūrybos reikšmės spaudoje nepasiilgsta. Tokiai atvejais, kai kalbama „mano publikacija, kokia jos vertė?“ – klausimo esmė man nėra aiški. Tegulėčiau taip pakenomuoti: žmogau, tu pats save ugdui ir šiuo metu dar net nesuvoki, kaip visa tai atrodo. Ir turėčiau omenyje ne tik kalbos jausmą, bet apskritai dvasinio gyvenimo, mokėjimo pasakyti, kas tavyje, ugdyti.

– Ar buvo tokų tekstų, kuriuos norėjote parodyti žurnale, tačiau neleista jų spausdinti? O galbūt teko dėl kokių nors publikacijų apgailestauti?

– Taip, tokį pasitaikė. Žinau, kad Vilniuje, „Nemuno“ archyve, turėtų būti dešimtokės Dalios Saukaitytės pirmųjų eileraščių sąsiuvinis. Jo parašėse matyti raudonų priešrašų: tai ne daugiau patyrusio puto nuomonė apie raišką, tematiką, kirtį ar tropų vartojimą, bet jo pastabos ideologizuotu. Atrodė, kad i jaunos poetės kūrybą žvelgė ne „Nemuno“ vyriausiasis redaktorius, bet cenzorius. Iš tiesų redakcijos žmonės žinojo, kad patys turi atidžiai vertinti ir išskirti tas vietas, kurias ideologinė cenzūra šiurkščiai atmete, žlugdys autorui (apie kiekvieno numerio turinį buvo diskutuojama Propagandos skyriuje, kuris priklausė nuo centrinių komiteto – N. B.). D. Saukaitytės atvejis – tai jauno žmogaus atėjimas su iškart brandžiai, savitais, gerais ei-

léraščiais. Ji negavo to sasiuvinio, tačiau nutilo, nenorėdama paklusti esamoms aplinkybėms. Taigi buvo tokį atvejų, kai ir „Nemunas“ stabdydavo rašančiuosius.

Pradėjės dirbtis Literatūros skyriuje drąsiai siūlydavau autorius, kurie sumenkins „Nemuno“, kaip literatūros žurnalą, reikšmę, tačiau man buvo svarbus paties kūrėjo keiliai.

Bei kuris debiutas, vertinimas vėliau jam – didžiulė paskata. Kad ir kiek klaidų padariau sverdamas vieno ar kito autoriaus kūrybą, žinau, kad tie žmonės, kurie gavo prioritārį ar palaičymą, liko gilesni nei tie, kurie jo negavo, buvo šiurkščiai sustabdomi ar nubloksti nuo kūrybos kelio.

Apgairestauti... Greičiau – nuryti kartelį... Žinoma. Pasitaikydavo tokį kūrinių, kurie „Nemuno“ dvasiai buvo svetimi, net priešski, bet juos lydėdavo įsakmūs sovietinės nomenklaturos balsai, ypač tuo se numeriuose, kurie turejo akcentuoti kai kurių sovietinių švenčių ir sukaktių reikšmę „pažangiajai žmonijai“.

– Neabejoju, buvo tokų autorų, kuriuos spausdinti „Nemunu“ – garbės reikalas... O kaip žvelgta į drąsios formos kūrinius, kaip į klasikinį ktureilį?

– Kiek pamenu, „Nemunas“ neturėjo hierarchinių ženklių tuometinėje literatūrinėje panoramoje, bet kai kurie iškiliausi tuometiniai rašytojai buvo pagarbiami kviečiami publikuotis žurnale. Tai Jonas Avyžius, M. Sluckis, E. Mieželaitis, Algimantas Baltakis, Justinas Marcinkevičius, P. Sirvys, Jūratė Vaiciūnaitė, Janina Degutytė...

Drąsios formos kūrinių – neturėjome tokio mastelio, vertindami

modernesnės raiškos proveržius kūryboje. Vadinamas „sąmonės srautas“ tuometinėje lietuvių prozoje jau buvo beveik įteisintas net susabarėjusių literatūros kritikų.

Mane, sakysim, visados liudinai nuteikdavo beprasmiski raiškos šeljimai, nustumiantys autorių ir jo kūrybą į formalizmo aklavietę. Talentinga, skatinanti užimti naujų raiškos erdvę pastanga būdavo sutinkama palankiai.

Neturinė nei pedagoginių, nei tuo labiau profesionalaus konsultavimo gebėjimų, tačiau bendraudamas su jaunaisiais visalaikai pabrėždavau ypač svarbų profesionalumo aspektą – raiškos būdų išmanymą, neišskiriant klasikinės literatūros raiškos formų (ne tik silabotonikos). Tie, kurie įmėsi vertimų, iki šiole dėkingi už tokiai „Nemuno“ kūrybinę mokyklą (R. Keturakis yra išsiuntęs tūkstančius individualių atsakymų kūrėjams – N. B.).

– Kokiu principu būdavo atrenkami vertimai?

– Vertimus siūlydavo vertėjai. Sovietiniam ideologams skatinant dėl „tautų draugystės“ versti buvusių Sovietų Sajungos respublikų žymesnių rašytojų kūriniai. Taip pat redakcijos dėmesys neslūgdavo pristant XX a. rusų literatūros ryškiausius astrovus. Pasaulio literatūros didieji sunkiai patekdavo į žurnalą dėl ypač griežtos cenzūros atrankos – galima-negalima. Nepaisant to, skaitytojai pasiekdavo ir pasaulinės literatūros „aukso fondo“ dalis. Žinau, kad geriausiai vertimai taip pat buvo literatūrinės „Nemuno“ mokyklos įtakingojo poveikio pusė.

– Ar sulaukdavote išeivijos autorių kūrybos?

– Buvo tikta vienas K. Bradūno atvejis. „Nemune“ spausdinti Antano Miškinio eileraščiai, gauti iš jo žmonos. Po mėnesio atėjo Kazio Bradūno laiškas, kuriame jis raše,

kad tarp A. Miškinio kūrybos yra vienas jo eileraštis. Tad spaustinėme ne jo paties atsiųstą kūrybą, o tai, kas gauta per atspaudus. Vadinas, A. Miškinis, nenorėdamas laikyti to, kas draudžiamas, pasitelkė maskuotę: greta savo eileraščių rankraštyje įraše ir megstamų svetimų. Tai vienintelis toks atvejis, kai mes pajutome – „Nemunas“ pasiekiamas išeivijai. Tik vėliau iš Henriko Nagio, Bernardo Brazdžionio sužinojome, kad šis žurnalas jiems atrodė svarbi atrama, lietuvių kultūros reprezentantas.

Apskritai tiesiogiai išeivijų kūrybos negaudavome. Egzodo rašytojų proza ir poezija mus pasiekdavo nuorašais, atspaustais slapčiaisiais būdais. Iš ten buvo perimami kai kurie modernesni estetiniai principai, papildomas sudėtingesnis tropų arsenala.

– „Nemune“ buvo galima pastebeti tam tikro žaismingumo – tai Horacijus Drapakas, rašantis eileraščius, satyras, pamokantis jaunus autorius ir pats atsakantis į „10 klausimų rašytojams“. Kam kilo idėja sukurti ši personažą? Kodėl?

– Izvalgai pastebėjote „Nemuno“ žaismingumą, kai yra kas, ir sieki peržengti deržimordinės cenzūros idegintas suvokimo ir vertinimo ribas.

Kiek žinau, Aleksas Dabulskis ir A. Mikuta yra Horacijaus Drapako protėviai ir tévai (vėliau po šiuo pseudonimu slėpėsi ir daugiau autorių, pavyzdžiu, Laimonas Tapiñas, Jurgis Kunčinas – N. B.). Didysis kūrybos alchemikas Horacijus Drapakas buvo atsidėjęs pagrindiniams tyrimui – kaip rašalas virsta krauju ir atvirkšciai. Jo, Horacijaus Drapako, kūryba, pasisakymai, vertinimai nebuvu insinuacijos, tiesmuki satyriniai ar humoristiniai deklaravimai, o išties žaismingas kalbėjimas apie tai, kas tuo metu buvo

netiesa, nežmogišumas, nelaisvė, negarbė. Tai linksmai vaidinama commedia dell'arte atmaina, leidusi skaitytojams priminti, kokia realybė juos supa.

– Viena iš pikantiškesnių legendų, pasiekusių mano ausis ta, kad „Nemuna“ neva buvo uždrausta prenumeruoti kitose sovietinėse respublikose...

– Taip, tai tiesa. Ši faktą liudija bendravimas su kitu tuometinės Sovietų Sajungos respublikų intelligentais. Pokalbiuose apie „Nemuną“ buvo klausiamas, kur būtų galima įsigyti žurnalą. Tada paaigrėjė, kad jo prenumeruoti vietoje negalima, nes kitų šalių prenumeratos kataloguose nėra tokio leidinio. Buvome gančiai nustebę, o karto ir apsidžiaugę, kad esame išskirtiniai, nors pajutome, jog, galimas dalykas, atsidūrėme savotiškų sovietinių ideologijų eksperimentų centre.

Mūsų išvykų uždavinys būdavo nuvežti „Nemuną“ į kitas šalis. Kaip liudijo K. Limenas, neaiškiai keliais „Nemunas“ pasiekdavo ir išeiviją. Tikriausiai patekdavo per JAV ambasadą tuometiniam Le ningrade.

Buvo dar vienas labai įdomus momentas. Žinojome, kad visa „Nemuno“ korespondencija yra kontroliuojama. Nustebome, regis, jau buvo prasidėjė 1970 m., kai iš JAV ambasados Leningrade pradėjome gauti tuo metu kelionis kalbomis leidžiamą ypač įdomį žurnalą „Amerika“. Jis buvo labai informatyvus, aprėpę ne tik publicistikos, mokslo naujienas, bet ir nemažai literatūros. Kurį laiką mums leidinį leido turėti, jį gaudavome reguliarai, tačiau turbūt po trejų metų jo siuntimas stanga nutrūko. Domėjomės, ar kiti Lietuvos stambieji žurnalai jį gauna – jie negavo. Štai tokie faktai liudija, kad „Nemunas“ tuometinėje sovietijoje buvo išskirtinis.

Vytauto Pletkaus fotografijų ciklai „Neperspektyvūs projektai“ ir „Territorijos“ tapo paroda „Skaudėjimai“, kuri iki balandžio 24 d. vis dar eksponuojama Kauno fotografijos galerijoje. Kaip dėliojas ir netikėtai susi- pina temos, išryškėja nauji, kiek kitokie akcentai, galima sekti net iš pava- dinimų. Apžiūrėti fotografo fiksuočią, tačiau mažai aiškintą ir nusakyta fotografių visumą. O tada kurti istorijas apie suskaudusią, išsigandusią, sustin- gusią, prislegtą Lietuvą, kurios formos pačios įvairiausios – nuo tingaus skurdo iki plėšrios prabangos. Ši *šalis* tū- no visai šalia mūsų kasdienės, bet gal retai kada pastebima, užtušuota, apsi- vélusi abejingumo voratinkliais. Tuo- met skauda dėl to, kad neskauda. Ypač tiems, kurie negali ramiai praeiti pro šalį. Jie pasiduoda šauksmu ir i ji atsi- liepę dingsta net keletui metų. V. Plet- kus savo fotografijų ciklus kuria ilgai ir létai, įsklausydamas ir kantriai lauk- damas. Melancholijos ūku užkloda- mas pačias giliausias žaizdas ir nuliū- damas ten, kur mes méniname per jé- gą šypsotis. Fotografija tampa savo- tišku emocinės įtampos reguliavimo lauku. Jokios perdetos egzaltacijos ir kraujo – skaidriai ir nuosaikiai, kad sklandžiai patektų į kiekvieną iš mū- su. Už ši kartą itin konkretus vaizdo paliekant begalinies erdves, kurias daž- nai apgraiabomis įvardijame „dvasia, nuotaika“, tačiau iš tiesų sunkiai su- gaudome. Jei fotografijos gali kvépuoti, tai šios tikrai kvépuoja – sunkiai, bet ramiai ir tolygiai. Iškvēpia šiandie- ną, iškvēpia kiek užsistovėjusį praei- ties orą. Ir nieko nenori pakeisti – tik parodyti.

„Žiemelis“. 2011 m.

Kai skauda gyvenimą

sklandžiai patenkūti į kiekvieną iš mūsų. Už šį kartą itin konkretaus vaizdo paliekant begalines erdves, kurias dažnai apgraibomis įvardijame „dvasia, nuotaika“, tačiau iš tiesų sunkiai su-gaudome. Jei fotografijos gali kvėpuoti, tai šios tikrai kvėpuoja – sunkiai, bet ramiai ir tolygiai. Iškvepia šiandieną, iškvepia kiek užsistovėjus praeities orą. Ir nieko nenori pakeisti – tik parodyti.

Fotografas Vytautas Stanionis tai mėgina sieti ir su V. Pletkaus gyvenimo faktais: „Sakoma, jog žmoneč, pa-buvę Černobylyje po avarijos, yra tarsi antspauduoti ir turi žymę visam gyvenimui. Nežinau, ar Vytautas tokys yra, tačiau ten preleistas laikas aiškiai paliko pėdsakų. Kartais tai net vadinama prisiminimais apie ateitį, kuri at-eis, tačiau kartu atsineš ir praeitį. To-kiše ir V. Pletkaus užfiksuoči griuvėsių. Jie ne šiaip dokumentuoti ir surinkti, o tapę maštanciais griuvėsiams. Tarsi įgavę žmogiškų savybių. Taip gimsta ženklai, simboliai, kurie liudija skirtingas epochas, laikotarpius. Kartais maštantys griuvėsių tampa svarbesni už realų dabarties gyvenimą. Fotografijoje jie taip pat užgožia žmogų, kuris tarsi kažkur „paslinktas“. Atrodo, jog kalbama apie apokalipse, tačiau iš nebuvojimo.“

Menotyrininkas Tomas Pabedinskas pabrėžia, kad neįvardijami dalykai mene yra tokie pat realūs kaip ir konkretybės: „Man artima V. Pletkaus fotografija, pasauležiūra ir mąstymo būdas, todėl remiuosi asmeniniu žvilgsniu ir gana subjektyviu ver-tinimu. Vienas iš atradimų: apie gerą fotografiją nėra lengva kalbėti, nes daug kas slypi už pasakomų dalykų. Pagaliau senosios humanistinės krypties fotografai nemégsta šnekėti apie fotografijas, kurių vaizdai savaimė iškalbingi. V. Pletkaus darbų cikluose daug socialinių temų, tačiau vien jas aptardami nesusidarysime tikro vaizdo. Čia visko kur kas daugiau, todėl turime žvelgti giliau. Temos ir siuzetai kažkur nutolsta, svarbus kalbėjimas vaizdais. Susiduriame su tokiu jo lygmeniu, kai negali konkretiai įvardyti, ką jis tau sako. Tai gana uni-versalu, nes kalba vaizdas, o ne „literatūra“. Fotografija veikia nuojautą, intuicijos lygmenyje. Daug kas pa-sakoma nutylėjimais. Jokio perdedo išraiškingumo, noro rodyti savo san-tyki su aplinka.“

Fotografas Aleksandras Macijauskas išsiūkinės, kad kalbėjimas, fotografijų aiškinimas tikrai nėra būtinės: Kuo daugiau kalbame tuo siltnes-

„Kuo daugiau kalbanė, tuo stipnes-

nė fotografiją kuriame.“ Tačiau galvoti ir analizuoti, jo manymu, visada reikia. Tuomet ir paaškėja, kad grynosios fotografijos, išlaikiusios visus šai meno sričiai būdingus bruožus, nėra jau tiek daug. Tačiau V. Pletkaus darbai – būtent tokie. „O skausmas iš esmės mums svarbus, nes tai signalas, kad kažkas vyksta blogai“, – svarsto A. Macijauskas.

V. Pletkus daug ką nutyli savo fotografijoje, o dar daugiau – gyvenime. Tačiau kartais net ir jų įmanoma prakalbinti apie labiausiai rūpimus dalykus.

– Parodoje „Skaudėjimai“ eksponuojami darbai savo stilistika aiškiai skiriasi nuo ankstesniųjų. Kada prasidėjo šie pokyčiai, kaip prie to priėjote?

- Tai penkerių šešerių metų laikotarpio darbas. Viskas prasidėjo nuo žmogaus būties apmąstymų, kurie susiję su paveldu, saugomais ir aplėstais objektais. Važinėjau po dvarus, kitas ne tokias svarbias vietas. Tuomet mane pasivijo mintys apie prieities ženklus dabartyje. Jie vis dar šalia, sustingę ir veikiantys mūsy darbą, elgensa. „Neperspektyvūs projektais“ fotografuoti trijus metus

Žmogus šiame cikle rodomas ne tiesiogiai, o per aplinką.

Tačiau būta ir kitų, ankstesnių bandymų, kurie susiję su šiandien pri- statomais ciklais. 2004-2005 m. esu fotografavės gamtoje žmogaus palik- tus ženklus. Netoli Kėdainių yra tokia chemijos atliekų nukankinta vie- ta, kuri jau neprima Lietuvos pei- zažo. Žmogaus „sukurtas“ landšaf- tas - lyg futuristinis vaizdas, gims- tantis iš perteklinio vartojimo.

– Šis grožis yra šiukslynas?

- Taip, man iš tiesų kąj pakisė estetizmas. Užsižaidžiau grožiu ir ne-parodžiau to, ką norėjau. Dabar į šias fotografijas jau žiūriu kritiškai, tą vie-tą fotografuočiau kitaip, tačiau nu-

važiuoti nebegaliu, nes jি visiškai pasikeitusi. Tada ten buvo dešimtis metų nelieštių vietų, kurias mėgino vėl atsikovoti, perimti gamta. O dabar šią vietovę vėl gožia vis didėjantis atlieku kiekis.

Tai keisti žmogaus ir gamtos susilietimo taškai, kurių buvimas ir skaudina, ir intriguoja. Todėl dirbtį buvo labai įdomu. Tačiau, nepaisant temos, jos aktualumo, tai nėra reportažas apie skaudulius, kaip, beje, ir visi kiti ciklai, nes nemoku greitai dirbtį, filktuoti realybęs. Taip dirbant foto

grafijos įgyja visai kitokį papildomų prasmių. Aš nuolat gržtu į tas pačias vietas, vaikštau, ilgai būnu, mėginu jas pajusti. Tuomet prie Kėdainių mokiausi fotograuoti peizažus, išskleisti formas.

- Žmonių jūsų fotografijoje niekada nebuvo daug. Pirmasis ciklas „Piliakalnio žmonės“ – lyg ir apie savus, artimuosius. Kaip sekasi atrasti ką nors naujo, susitikti su žmonėmis iš arčiau?

- Juos suitiki man įdomu, matyt, atėjo tam laikas. Pašnekinu, susipažiu, ši tą sužinau. Dar išlikę nemažai miestelių, kurie seniai susiformavę, išlaikę senosios dvasios, gyvensenos ženkly, juose ir žmonės šiltesni. Žinoma, yra ir tokiai, kuriuose viskas „numelioruota“, žmonės pikti, iškankinti skurdo.

Dabar kuriu ganėtinai dokumentinė fotografiją, kurioje likę labai daug subjektyvumo. Sumanymas pareikalojo tokios formos. Parodoje prie fotografijų nurodžiau vietovių pavadinimus, nors tikslumo tikrai nesiekiau. Visai nesvarbu, kur, svarbu – kas ir kaip. Reikšmingos asociacijos, potekstės, nuojautės. Fotografuojant „Teritorijų“ ciklą man vis labiau pradėjo kliūti žmogaus destruktyvumo temos. Kiekviename mūsų yra ir Dievas, ir velnias. Kuriis veikia stipriaus? Šį kartą man atsiškleidė daugiau neigiamų dalykų, pradėjo erzinti Lietuvos idealizavimas fotografijoje ir kituose menuose. Todėl man ypač artimi tapytojas Jonas Gasiūnas, rašytojai Ričardas Gavelis, Sigitas Parulskis. Jų kūryboje vyrauja analitinis protas ir kritika, kuri apnugina faktus, rodo viską taip, kaip yra. Tačiau aš negaliu visiškai objektyviai, neutraliai žvelgti į pasaulį. Fotografijoje daug emocingumo, poetiškumo, net mistifikacijų, užkoduotų prigimtyje. Realybėje matai objektą vienoki, o kur tave jis nuneša fotografijoje – jau visiškai kas kita. Kai kurie objektais savaimė nėra reikšmingi, bet kuriant svarbūs formos prasme. Taip kartais stovii, fotografuoji keistą mažmoži, kokia nors dėžę, o aplinkiniai stebisi, kad joje kažką pamatei. Bet tau šis menkinėjis tampa labai svarbus.

„Šančiai“, 2011 m.

Kai skauda gyvenimą

Atkelta iš 9 p.

Būna, kad lankaisi kokioje vietoje daug kartų, tačiau ypatingus, keistus daiktus pastebi atsitiktinai, netikėtai. Jie ir tampa pagrindiniai, svarbiausias fotografijos objektais, nors gal įjaujantys ir kažkas tarsi sustabdo, atveda į vietą, apie kurią niekada net negalvojai, jos nežinojai. Netikėtai aptinkti vaizdą, kuris yra tarsi tavo ieškojimų koncentras. Tai džiugina. Kita vertus, baisių, liūdinančių dalykų juk nėieskai, baidaisi, net bodiesi jais.

– *Parodos plakate matėme keistą penkiakampę žvaigždę. Kodėl ją išskyrėte iš visų savo fotografijų?*

– Lankau Vašuokėnų dvarą, pamaciau tuju alėją, norėjosi išlikti ir pažiūrėti, kas yra jos pabaigoje. Ten ir radau pamirštą apsamanojusį paminklą su penkiakampe žvaigžde, užrašą „Gyvenimas gražėja kiekvie-

mybė. Taip ir glūdime sąstingio laike. Praeitis per daug intensyviai veikia, ji vis dar įsigalėjusi mūsų gyvenimuose. Kaimas siaubingai tuštėja. Aš sakau, jog Lietuvoje buvo trys tremtys: pirmoji – į Sibirą, antroji – melioracijos, trečioji – ekonominė. Daugelis neišvažiuavusių gyvena skurdžiai, nykiai. Atrodo, laikas sustojo, o žmonės kažko laukia ir tikisi. Akivaizdžiai matyti, jog gyvenama praeitimi, jos vertybėmis. Keista, kad ji vis dar idealizuojama. Tai tarsi neegzistavusi, iliuzinė praeitis, kurią kuriamė šiandien. Gal tai aukos meilė budeliui? Jau kelis dešimtmecius esame pokolonijinės būsenos. Akivaizdu, jog per ilgai. Tačiau auga nauja, pokyčiams atvira karta, kuri mėgina gyventi kitaip. Ji ir teikia vilties.

– *Dabar dažnai prabylama, kad fotografija šiandien dar gali jamžinti, užfiksuoti tuos dalykus, kurie*

„Klaipėda“. 2011 m.

Bet tai retenybė. Dauguma pastatų grūvi, yra niokojami.

Iš dalies tuo metu, kai eini į tas vietas, jautiesi it vagis, kuris pasigrobia akimirkas, braunasi į kažkam paslaptingam priklausančią teritoriją. Tačiau savo vidiniam moraliniam kodeksui stengiuosi nenusikalsti. Apskritai kuriant norisi susilieti su aplinka, kad tavo buvimas nebūtų joks iššūkis ar kontrastas. Vaikštai, kol tampa nepastebimas, beveik pranysti. Bet svetumumo jausmas, žvilgsnis iš šalies visada išlieka. Jaučiasi išibrovės. Tada ir galvoji, ką galiai, o ko negali rodyti. Eiti iki galo aš sau niekada neleidžiu, nes tuomet pamini žmogaus orumą.

Visai kas kita – atnaujinti objektais, restauruoti dvarai, kurie kartais liūdina ne mažiau nei griuvėsiai. Baisu atrasti tokią nemoksškos restauracijos pakeistą architektūrą. Pamanai, geriau jau tegul sugriūva. Net nekalbu apie tai, kas juose vyksta. Visokios pramogos niekaip nedera prie senosios dviesios. Taip mes gyvename tarp skurdo ir visiško kičo. Jokio vientisumo, platesnio žvilgsnio. Aplink mus daug nykumos, beveidiškumo, nes domimės tik savimi, nuo kitų tveriamės aukštomis tvoromis. Beribis godumas skurdina žmogų. Atsiranda akivaizdžių disproporcijų ir nedarnos, net kuriozų, kurie ir stebina, ir liūdina. Tačiau tai mūsų gyvenimas, kuris skatina smalsumą, kritinį žvilgsnį. Žmogus visada siekia harmonijos, bet dažnai pasuka keliais, vedančiais tolyn nuo jos. Man savotiškas pasitikrinimas buvo kelionė į Norvegiją, kuri yra lyg ir pasiekusi ramybės etapą, visišką darną. Tačiau ir tuomet tenka ieškoti būdų save išjudinti, gauti adrenalino dozę.

– *Ar aplanko jausmas, kad fotograuodamas esate tarsi vedamas? Kiek jūsų fotografijoje atsitiktinumo ir griežtos disciplinos?*

– Labai dažnai grįžtu į tas pačias vietas, jas tyrinėju. Kartais jauti, kad vieta ta, tačiau laikas dar neatėjęs, fotografija „ivyks“ ne šiandien. Taada gali atidėti ją net metams. Kai bus tinkamas laikas, tinkama šviesa ir mano nuotaika derės su tuo, ką fotograuoju, tada ir ivyks. Kai nufotografuoj, visada žinai, jog pavyko. Intuicija tai aiškiai pasako. Gali būti, kad kokybė ir neideali, bet jei jausmas, nuotaika yra, viskas susidėliojo teisingai, lemingai, techniniai da-

lykai nėra tokie svarbūs.

Kai išeini dirbtį, veikia tik intuicija. Yra dalykų, kurių fotograuodamas net nematai, o vėliau atrandi. Todėl ir naudoju panoraminį vaizdą, kad į kadrą patektų tai, ko nenuimačiau, nesitikėjau, kad tai sugriaudytų tobulo rezultato siekimą. Dabar man svarbu ne valdyti, o tapti vedamam. Perfekcionizmas manyje labai gajus, todėl einu priešinga linkme, mėginu nuo jo bėgti. Anksčiau fotografijos buvo tokios „švarios“, kad ir fotosopo nereikėdavo – viską „išvalydavau“ žvilgsniu. Nors šiaip vaizdo niekada nereižiuoju, nesikišu į tai, ką fotografuoju. Žinoma, visada atsakai už tai, kokį jį iš aplinkos „išplėši“. Be to neįmanoma. Gal tik fotograuojantys aklieji visiškai pasiduoda atsitiktinumui.

Dirbdamas tarsi žaidi, virsti vaidu. Kiek tavyje jo likę, tiek turi ir laisvės. Visiškai užsimirštį ir tarsi palieki save.

– *Ar nebaibus buvo rodyti socialinius dalykus, kai savo fotografijoje iki tol visą laiką kalbėjote apie būties subtilybes?*

– Svarbiausia buvo nenuklysti. Dažnai matau, kaip tuo socialumu, problemomis, baimumais spekuluoja. Noras šokiruoti, o per tai veikti žiūrovą nugali kitus principus. Žinoma, sutirštinimo kartais reikia, tačiau ne visada tai meno kūriniui sutinkia vertęs.

Aš netikiu viena fotografija, todėl visada gana ilgai kuriu ciklus. Fotografijoje yra gana daug atsitiktinumo, tad turi matytis visuma. Vienas darbas gali visai netikėtai pavykti ir beveik nefotograuojančiam žmogui.

**Kalbėjosi
Audronė MEŠKAUSKAITĖ**

„Burbiškis“. 2010 m.

ną dieną“, kuris tapo savo išskirtiniu eksponuojamas parodos simboliumi, apibendrinančiu daug man kilusiu minčių.

Kartais šokiruoja net ir žinomi dalykai, kai prie jų labai priartėji. Ypač skaudūs militaristiniai motyvai. Kraupu, kai taip arti mūsų miestų, vos už keleto kilometru nuo ten, kur ramiai sau gyvename, atrandi raketų paleidimo aikštelių. Karinai objektai, šiuo atveju likę jų pėdsakai, yra pati destrukcijos viršūnė. Jei to nebūtų, mes tikrai kitaip gyventume. Fotograuoju, nes mane tai itin jaudina. Ten, kur karo reikmėms tenkinti buvo sunaikinti miškai, tebetvyro dykynės. Gaila, kad tuos militaristinius žaidimus žaidžiame ir dabar, nors ankstesnės jo formos gal ir nyksta. Samoningai tai vadinu žaidimu, nors ir be galio žiauriu. Todėl man labai artimi ir J. Gasiūno antimilitaristiniai tapybos motyvai. Tiesa, ten jie aiškiau išreikšti, nes fotografijoje daug kaip stabdo, aprūpina natūra, tikrovę, nuo kurios negali pabėgti.

– *Kaip jautėtės taip ilgai lankydamas liūdnas vietas, „ieškodamas“ skauduliu? Juk buvo galima visai apsinuodysti.*

– Vaikstai po apleistus objektus ir junti tvyračią praeitį, neatpirktą kaltę. Galime tas vietas pakeisti, užstatyti, tačiau jose vis tiek liks daug praėjusio laiko ženkli. Mums labai kenkia, niekaip nepaleidžia kolektyvinė, o ne asmeninė atsako-

be galo sparčiai nyksta. Jums tai taip pat svarbu?

– Žinoma, viskas laikui bėgant pastebimai nyksta. Jei kokį nors idomų pastatą atradai žiemą, nežinai, ar jį rasi atvažiavęs vasarą. Taip fotografijoje užfiksuota keletas objektų, kurie vertingi, bet vėliau išnyks. Tarkim, modernistinė Algimanto Sprindžio architektūra, turinti išliekamą vertę.

Kartais pavykssta aptikti labai keistų, apleistų, tačiau nenuniokotų pastatų. Juose – nepaprasta atmosfera. Palikti, sustingę daiktai tvyro lyg beorėje erdvėje, kažką tyliai pasakoja. Gyvas vaizdas perkelia tave į buvusį, jau praėjusį laiką.

– *Ar aplanko jausmas, kad fotograuodamas esate tarsi vedamas? Kiek jūsų fotografijoje atsitiktinumo ir griežtos disciplinos?*

– Labai dažnai grįžtu į tas pačias vietas, jas tyrinėju. Kartais jauti, kad vieta ta, tačiau laikas dar neatėjęs, fotografija „ivyks“ ne šiandien. Taada gali atidėti ją net metams. Kai bus tinkamas laikas, tinkama šviesa ir mano nuotaika derės su tuo, ką fotograuoju, tada ir ivyks. Kai nufotografuoj, visada žinai, jog pavyko. Intuicija tai aiškiai pasako. Gali būti, kad kokybė ir neideali, bet jei jausmas, nuotaika yra, viskas susidėliojo teisingai, lemingai, techniniai da-

lykai nėra tokie svarbūs.

Kai išeini dirbtį, veikia tik intuicija. Yra dalykų, kurių fotograuodamas net nematai, o vėliau atrandi. Todėl ir naudoju panoraminį vaizdą, kad į kadrą patektų tai, ko nenuimačiau, nesitikėjau, kad tai sugriaudytų tobulo rezultato siekimą. Dabar man svarbu ne valdyti, o tapti vedamam. Perfekcionizmas manyje labai gajus, todėl einu priešinga linkme, mėginu nuo jo bėgti. Anksčiau fotografijos buvo tokios „švarios“, kad ir fotosopo nereikėdavo – viską „išvalydavau“ žvilgsniu. Nors šiaip vaizdo niekada nereižiuoju, nesikišu į tai, ką fotografuoju. Žinoma, visada atsakai už tai, kokį jį iš aplinkos „išplėši“. Be to neįmanoma. Gal tik fotograuojantys aklieji visiškai pasiduoda atsitiktinumui.

Dirbdamas tarsi žaidi, virsti vaidu.

Kiek tavyje jo likę, tiek turi ir laisvės. Visiškai užsimirštį ir tarsi palieki save.

– *Ar nebaibus buvo rodyti socialinius dalykus, kai savo fotografijoje iki tol visą laiką kalbėjote apie būties subtilybes?*

– Svarbiausia buvo nenuklysti. Dažnai matau, kaip tuo socialumu, problemomis, baimumais spekuluoja. Noras šokiruoti, o per tai veikti žiūrovą nugali kitus principus. Žinoma, sutirštinimo kartais reikia, tačiau ne visada tai meno kūriniui sutinkia vertęs.

Aš netikiu viena fotografija, todėl visada gana ilgai kuriu ciklus. Fotografijoje yra gana daug atsitiktinumo, tad turi matytis visuma. Vienas darbas gali visai netikėtai pavykti ir beveik nefotograuojančiam žmogui.

**Kalbėjosi
Audronė MEŠKAUSKAITĖ**

lykai nėra tokie svarbūs.

Kai išeini dirbtį, veikia tik intuicija. Yra dalykų, kurių fotograuodamas net nematai, o vėliau atrandi. Todėl ir naudoju panoraminį vaizdą, kad į kadrą patektų tai, ko nenuimačiau, nesitikėjau, kad tai sugriaudytų tobulo rezultato siekimą. Dabar man svarbu ne valdyti, o tapti vedamam. Perfekcionizmas manyje labai gajus, todėl einu priešinga linkme, mėginu nuo jo bėgti. Anksčiau fotografijos buvo tokios „švarios“, kad ir fotosopo nereikėdavo – viską „išvalydavau“ žvilgsniu. Nors šiaip vaizdo niekada nereižiuoju, nesikišu į tai, ką fotografuoju. Žinoma, visada atsakai už tai, kokį jį iš aplinkos „išplėši“. Be to neįmanoma. Gal tik fotograuojantys aklieji visiškai pasiduoda atsitiktinumui.

Dirbdamas tarsi žaidi, virsti vaidu.

Kiek tavyje jo likę, tiek turi ir laisvės. Visiškai užsimirštį ir tarsi palieki save.

– *Ar nebaibus buvo rodyti socialinius dalykus, kai savo fotografijoje iki tol visą laiką kalbėjote apie būties subtilybes?*

– Svarbiausia buvo nenuklysti. Dažnai matau, kaip tuo socialumu, problemomis, baimumais spekuluoja. Noras šokiruoti, o per tai veikti žiūrovą nugali kitus principus. Žinoma, sutirštinimo kartais reikia, tačiau ne visada tai meno kūriniui sutinkia vertęs.

Aš netikiu viena fotografija, todėl visada gana ilgai kuriu ciklus. Fotografijoje yra gana daug atsitiktinumo, tad turi matytis visuma. Vienas darbas gali visai netikėtai pavykti ir beveik nefotograuojančiam žmogui.

**Kalbėjosi
Audronė MEŠKAUSKAITĖ**

lykai nėra tokie svarbūs.

Kai išeini dirbtį, veikia tik intuicija. Yra dalykų, kurių fotograuodamas net nematai, o vėliau atrandi. Todėl ir naudoju panoraminį vaizdą, kad į kadrą patektų tai, ko nenuimačiau, nesitikėjau, kad tai sugriaudytų tobulo rezultato siekimą. Dabar man svarbu ne valdyti, o tapti vedamam. Perfekcionizmas manyje labai gajus, todėl einu priešinga linkme, mėginu nuo jo bėgti. Anksčiau fotografijos buvo tokios „švarios“, kad ir fotosopo nereikėdavo – viską „išvalydavau“ žvilgsniu. Nors šiaip vaizdo niekada nereižiuoju, nesikišu į tai, ką fotografuoju. Žinoma, visada atsakai už tai, kokį jį iš aplinkos „išplėši“. Be to neįmanoma. Gal tik fotograuojantys aklieji visiškai pasiduoda atsitiktinumui.

Dirbdamas tarsi žaidi, virsti vaidu.

Kiek tavyje jo likę, tiek turi ir laisvės. Visiškai užsimirštį ir tarsi palieki save.

– *Ar nebaibus buvo rodyti socialinius dalykus, kai savo fotografijoje iki tol visą laiką kalbėjote apie būties subtilybes?*

– Svarbiausia buvo nenuklysti. Dažnai matau, kaip tuo socialumu, problemomis, baimumais spekuluoja. Noras šokiruoti, o per tai veikti žiūrovą nugali kitus principus. Žinoma, sutirštinimo kartais reikia, tačiau ne visada tai meno kūriniui sutinkia vertęs.

Aš netikiu viena fotografija, todėl visada gana ilgai kuriu ciklus. Fotografijoje yra gana daug atsitiktinumo, tad turi matytis visuma. Vienas darbas gali visai netikėtai pavykti ir beveik nefotograuojančiam žmogui.

**Kalbėjosi
Audronė MEŠKAUSKAITĖ**

lykai nėra tokie svarbūs.

Kai išeini dirbtį, veikia tik intuicija. Yra dalykų, kurių fotograuodamas net nematai, o vėliau atrandi. Todėl ir naudoju panoraminį vaizdą, kad į kadrą patektų tai, ko nenuimačiau, nesitikėjau, kad tai sugriaudytų tobulo rezultato siekimą. Dabar man svarbu ne valdyti, o tapti vedamam. Perfekcionizmas manyje labai gajus, todėl einu priešinga linkme, mėginu nuo jo bėgti. Anksčiau fotografijos buvo tokios „švarios“, kad ir fotosopo nereikėdavo – viską „išvalydavau“ žvilgsniu. Nors šiaip vaizdo niekada nereižiuoju, nesikišu į tai, ką fotografuoju. Žinoma, visada atsakai už tai, kokį jį iš aplinkos „išplėši“. Be to neįmanoma. Gal tik fotograuojantys aklieji visiškai pasiduoda atsitiktinumui.

Dirbdamas tarsi žaidi, virsti vaidu.

Kiek tavyje jo likę, tiek turi ir laisvės. Visiškai užsimirštį ir tarsi palieki save.

Dailininkės Marcės Katiliūtės šimtmečiui

Moteriško dramatizmo sasajos būtyje bei kūryboje

Onutė BRADŪNIENĖ

Šių metų balandis – tragiškos lemties dailininkės Marcės Katiliūtės sukakčių metas: 24 d. minėsime jos šimtmetį, o 5-ąjį sukančią 75-eri nuo tragiškos mirties. Jaunos talentingos menininkės savanoriškas pasitraukimas iš gyvenimo, matyt, ir paskatinė ieškoti dramatizmo apraiškų jos kūryboje bei žvelgti placiau mėginant užčiuopti šios temos atspindžių kitų moterų kūrėjų darbuose bei būtyje. Nuo studijų metų ir sėkmingesnai apginti diplomino darbo „S. Nėris ir M. Katiliūtė (asmenybių tipologija)“ vis epizodiškai grįžtu prie šių skirtinguų sričių, bet dvasiškai labai artimų menininkų gretimimo. Tad šiakart – apie dramatizmo apraiškas jų kūryboje bei būtyje. Žvelgiu fragmentiškai, stabtelėdama ties dramatiškiausiais M. Katiliūtės darbais – lino raižiniuose „Urtė“, „Moteris miške“, „Našlaitė“ – ir panašiu motyvu ieškau S. Nėries lyrikoje. Šių menininkų kūrybą sunku būtų atskirti nuo asmeninių išgyvenimų, tad prisiliečiu ir prie jų skaudžios asmeninės patirties.

Pradžioje, žinoma, lino raižinys „Našlaitė“: pirmi sunkūs išbandymai moters (mergaitės) būtyje – našlaitės dalia. Iš dailininkės kūrinio žvelgia baikšt, susigūžusi, įapsiausia susisupusi, ranką užantyje slepianti mergaitė, besiilginti šilumos, švelnumo. Pagauta judesio momentu, tarsi glustelėjusi į kairę pusę, dar labiau pabrėžiant jos troškimą būti priglaustai, paguostai. Tai iš tautosakos atėjės motyvas: mergaitė lyg lietuvių liaudies pasakų Sigutė, išgyvenusi pirmą didžiąją dramą – motinos netekti.

S. Nėries poema „Našlaitė“ irgi sukurta remiantis lietuvių liaudies pasaka apie našlaitę Sigutę. O našlaitės kūrėjumo motyvas, prof. V. Daujotytė. „S. Nėries fragmento poetika“. V. 2005; p. 143–144), poetės vaizduotėje pradėjo intensyvėti 1936-ųjų pavasarį. Pirmiausia išryškėjo gamtos našlaitės kūrėjumo motyvai: „didelės, mėly-

Marcė Katiliūtė.

Lino raižinys „Urtė“.

nos, liūdnos, gilius našlaitės akys“, „sėdi našlaitė po beržais.“ Mergaitės-našlaitės motyvas iškyla ir įvairaus laikotarpio S. Nėries lyrikoje: „O kas našlaitė keliai parodys, / Kurta ugnelė gimtojo židinio“ (eil. „Rudeno vieškeliu“), „Akmenėlis turi šaltą širdį – / Ir mažos našlaitės nesupras“ (eil. „Akmenėlis turi šaltą širdį...“), „O vandenys upelio! – / Našlaitės ašaros / sraunesnės ir už juos“ (eil. „Laukų našlaitės“). Kitur vartojama daugiauskaita pabrėžiant sunkią našlaičių dalią: „Tai rauda našlaičiai paklyde“ (eil. „Rudenio ašara“), „Našlaičių taką lietus dergia... / Krūtinėj neramu“ (eil. „Kur tame dėsiu?“), „Ir dienos rūškanos pasviro / Prie našlaitėlių durų“ (eil. „Tévelis miega“). Kiek kitokiame kontekste našlaičių pavadinamas gyvenimas:

„Gyvenimą juk nuo-
džiau – / Ta našlaitėlių
pavainik“ (eil. „Ne-
pažistamai draugei“),
o 1944 m. našlaitė
ivardijama netgi
gimta šalis: „Gimta
šalis pravirkdyta /
Našlaitė – brolių pa-
likta“ (eil. „Raudokite,
rudeninių lie-
tūs“). Kaip ir pasako-
se, kartais poetės ly-
rikoje šalia našlaitės
iškyla pamotės įvaizdis: „Anksti, anksti
be galio / Prieš saulę
tave kėlė / Tai pamotės ranka – / ne moti-
nos geros“ (eil. „Lau-
kų našlaitės“) arba
„Nuo pamotės, nuo
žiežulės, / Per šimtą
mylių būsim – / Vė-
juži, tu pagiež jos /
Šalton šiaurėn nupū-
si“ (eil. „Ši rudenį“).

Našlaičių kūrėjumo motyvas susijęs ir su M. Katiliūtės asmeniniuose išgyvenimais: augo pas senelę,

anksti neteko motinos, komplikuoti santykiai su pamote. Tam tikra prasme našlaitės dalią karo metais išgyveno ir poetė S. Nėris: benamė, svetimame krašte, toli nuo artimųjų: „Be téviškės, be motinos, / Be jokios ateities – / Net rasės abejotinos, – / Čia svetima jauties“ (eil. „Be téviškės“). O skaudžiausia našlaitės kūrėja apraiška, siejanti abi šias kūrėjas, skeležiasi S. Nėries eiléraščių cikle „Einam“, kurį poetė sekurių sukrėsta žinios apie jaunos talentingos dailininkės savižudybę: „Tu našlaitė tarp vėjų – / Einam! Einam namo!“ Šiame cikle sukurtais ir našlaitės išėjusios vaizdinys, ir tokia pat našlaitėska jausena, nes, kaip yra pastebėjusi prof. V. Daujotytė („Parašta moterų“ V. 2001; p. 306), „kūrėja apsunkusios, savimi patenkintos minios akys yra našlaitė, našlaitėska jos daliu“.

Kupinas įtampos ir M. Katiliūtės lino raižinys „Moteris miške“. Jis tarasi S. Nėries eiléraščio „Visur aš ją matau“ iliustracija. Nors dailininkės darbas sukurta 1936-aisiais, t. y. metais anksčiau, negu datuotas S. Nėries eiléraštis, kūrėjų motyvų panumas ryškus. M. Katiliūtės raižinyje vaizduojama moteris su vaiku ant rankų, atsidūrusi miško glūdumuje. Jos išgačtingas žvilgsnis, susirūpinęs veidas, smarkiai į priekį palinkės kūnas, atgal atgręžta galva byloja, lyg ji norėtų nuo kažko pabėgti, pasislėpti. Moteris veržte veržiasi pirmyn: netgi stipriai suspausti pirstai (viena ranka jি laiko vaikutę, kita – pintine) atspindi jėgą, begalinį ryžtą pabėgti, ištrūkti. Jos nuotaikoje, žvilgsnyje atispindinėsi sielvartas, susirūpinimas, vidinis pasipriešinimas. „Moters nuotaika, – kaip knygoje „XX a. dailės istorija (1900–1940)“ (II d.; V. 1983; p. 302) yra pabrėžusi menotyrininkė Ingrida Korsakaitė, – padeda paryškinti ir ekspresyvus aplinkos vaizdas“. Išties norėdama dar labiau pabrėžti vidinę įtampą dailininkė vaizduoja tokio pat nerimo pagautus medžius, priešais skubančią

réjimą atramos pasaulyje, o visą aplinką tarsi pratesia už paveikslų ribų. Šio kūrinio nuotaiką bandome sieti ir su dailininkės to meto dvaine būseną. „Urtėje“ išreikšta prislėgtą pačios M. Katiliūtės nuotaiką. Ši lino raižinį dailininkė sukurė prieš pat mirtį. Jame išsiliejo asmeninė dailininkės neviltis“, – tai yra patvirtinusi ir menotyrininkė I. Korsakaitė knygoje „XX a. lietuvių dailės istorija (1900–1940)“ (II d.; V. 1983; p. 302).

Zvelgdami į šį kūrinį, siedami jį su dramatiškais jaunos dailininkės išgyvenimais, mąstome apie apskritai skeptišką vyru požiūrį į moterį, juolab kūrėjā. Randame sasajų ir su asmeniniu M. Katiliūtės gyvenimu: taip trokštamomos studijoms Prancūzijoje stipendija jai neskiriamas. „Moteriškei neduoda... Vyrus, daug negabesnius, išsiuntė užsienin...“ – 1935 m. ji skundėsi laiške seseriai Stasei. Tačiau ir vėliau savo kūryba, visišku atsidavimu darbui talentinga dailininkė stengesi įrodinti, kad moterys gali dirbti ne blogiau už vyrus, nors joms sulaukti pripažinimo daug sunkiau. „Kuriančioji yra ypatingoje būties situacijoje, – pa- brėžia prof. V. Daujotytė („Parašta moterų“ V. 2001; p. 306), – sau- kiama, kviečiama nežinomo balso (mirties, anapusbės), iš gyvenimo stumiamą abejingumo, priešiškuo- mo kūrybai.“

Ryški moters-kūrėjos drama ir poetės S. Nėries gyvenime: skaudūs didžiai mylinčiosios išgyvenimai bei nusivylimai ankstyvoje jaunystėje, paskui, „paviliota“ trečiafrontininkų, Lietuvai lemtingų 1940-ųjų akivaizdoje bei karo metu laikotarpui kūrėja-lyrikė, jautri ir švelni moteris, vyrijos iškeliamai į „pirmąsias kovotujų gretas“, vėliau apleidžiamai, kitų – pasmerkiamai... (Kuo ne suvedžiotosios Urtės iš I. Simonaitytės „Aukštųjų Ši- monių likimo“ tragiska situacija?) Ir tik pora šviesesnių epizodų šių menininkų santykiuose su vyrais: M. Katiliūtės bičiulyste su Aleksu Jasučiu (amžininkų teigimu, išgelbėjusiu ją nuo pirmojo bandymo žūdytis), S. Nėries sėkmingsa santuoka su Bernardu Buču.

Dramatiški S. Nėries asmeniniuose išgyvenimai atispindėjo ir poezijoje, o bene ryškiausiai jie atskleisti šiose eilutėse: „O ji, mačiau, nu- klydo / Bedugnių pakraščiai“ (eil. „Bedugnių pakraščiai“), „Dai- nuok, širdie, neraginta, / Apie gy- venimą sugriautą, / Gyvenimą sud- degintą...“ arba: „Man žemė – pa- motė pikta. / Svajonės pelena pavi- rto, / O laimė taip toli, kaip tolitas dangus“ (eil. „Nebėr many dau- giau aistros“). Sunkiai karo metais, esant toli nuo namų, iškyla iš pas- kutinių bėgančios, klumpančios vilkų motyvas: „Vilkė bėgo lau- kais klupdama. / Baimės genamą, sergantį žvėri / Šaukė miško žalia glūduma / Sutema samanų aksomi- né / Amžinuoju miegu užliūliuos...“ (eil. „Save aš gailiuos“). Moters kūrėjos lemčis ir kūrybos kaip pavai- niklio motyvas ryškiausiai atispindi jau minėtame S. Nėries eiléraščių cikle „Einam!“, skirtame dailininkės atminimui.

M. Katiliūtės savy užspausta vi- dinė drama, matyt, daug stipresnė, negu išreikšta kūriniuose, atskleista asmeniniuose užrašuose, 25-ajį pavasarį baigėsi savižudybe. S. Nėris apie mirčių išgimtį ne kartą yra rašiusi dienoraštyje, laiškuose. Išėjimo, nebūties motyvas nuskamba ir jos lyrikoje. O 1942-ųjų žiemą, būdamas itin sunkios dvasinės būsenos, kaip žinome, ir poetė stovėjusi ties... riba...

Autorės asmeninio archyvo nuotraukos

Lino raižinys „Motina miške“.

Fotovi(t)ražai 42

Romualdas RAKAUSKAS

Reminiscenciniai pasipasakojimai

Gražus, bažnytiniu iškilmingumu dvelkiantis žodis – reminiscencija. Seniai išgirstas ir nesuprastas kažkodėl tada primityviai susirimavo su dangaus esencija. Vėliau, sužinojės lotynišką to žodžio prigimtį ir mūsiškę prasmę – *prisiminimas, atgarsis*, patyriau pirmąjį reminiscenciją: prisiminiai vaikystės sekmaciunės Mišias Anykščių bažnyčioje, kur drauge su kvapniaisiais smilkalais į puošnus gotikinius skliautus kildavo dangiškai skambūs lotynų kalbos žodžiai. Nesuprantami ir užtāt dangaus esencija pašventinti.

Antrasis reminiscenciškas susitikimas susijęs jau su rintaja poezija. Kažkuris iš „Nemuno“ rašytojų redakcijoje prakalbo apie Jono Meko „Reminiscencijas“ – „benamio žmogaus pasipasakojimus“ (Rimvydas Šilbajoris) apie skaudžius pokarinius blaškymus po griuvėsiams virtusia Europą. O tikrujų reminiscencinių smilkalų įkvėpiu ir visą esmę pajautau tik 1997 m., kai „Baltos lankos“ išleido nediduką J. Meko poezijos rinkinį.

Nors šiek tiek nukrypstame nuo fotovi(t)ražinių rėmų, paklausykime „žodžiais ir vaizdais apskrovusio“ (R. Šilbajoris) poeto, nes tie žodiniai vaizdai artimai siejasi su mūsų aptariamuojų leidiniu: „Štai vėl, sėdėdamas pajūrio smiltynėse, / pilstau kaip geltoną smėlį / savo prisiminimus, / gerdamas iš naujo vėl praėjusias vasaras, / saulę, smiltis ir draugystę, / ir jausdamas, kaip kiekviena valanda, / kiekvienas liestas daiktas, kiekvienas / žmogus, akiratis, medis, / darosi brangus ir nebeatplėšiamas, / iškabinės šaknimiš pačioj prisiminimų / širdyje.“

J. Meko poetinius pasipasakojimus pratešia Algimanto Kunčiaus fotografiniai pamatymai Vilniaus knygų mugel suspétame išeisti albume „Reminiscencijos / reminescences“ (Apostrofa. Vilnius, 2012).

Man pasirodė, kad Algimantas, nesenai Vilniuje, Šiuolaikinio meno centre, parodės turtingą dokumentinį archyvą.

R

Algimantas su mama ir sesute. Pakruojis. 1942.

tinio filmavimo retrospektivą (*filminkas*) J. Mekas, paties A. Kunčiaus žodžiai tariant, jam buvo pats svarbiausias ramstis siekiant, kad fotografijos pradėtų judeti, ir knyginiams dėliojuimui panaudoja savito kinematografinio žingsnio principus. Viršelyje, įvade ir dar kelissyk pakartoja ma tuščios lėkštės pilnatis tarsi siūlo ižvelgti kažką simbolika: gal iš prisiminimų virtuvės autorius tuo atnež žadėtuosius reminiscencinius patiekalus ir akimis galėsime juos ragauti. O gal taip išskirta natūrmortinė kompozicija A. Kunčiai simbolizuoją „Reminiscencijų“ pradžią pradžią, kai dar net nebubo atsiradęs tas lemtingas, viskų išjudinės bažnytinio iškilmingumo žanrinis aprépimas, nes pagal skelbiamą informaciją šis ciklas pradėtas tik po ketverių metų – 1979-aisiais. (Panašiai ir man nutiko kuriant „Žydėjimą“. „Nemunu“ nufotografavęs pirmąsias pavasarinių sodų iškilmes tik po penkerių metų sugriebiau temos plėtojimo idėją.)

Toliau albumas juda fotografijų tarpusavio pasišnekėjimų keliu. Diplikų bendravimas išplecia dvasinio poveikio ribas, gindamo asociacijas. Ko nepasako viena arba tik užsimena, kaimynė pratešia, išplėtoja, akcentuoja. Albumo įvade Algimantui kalba dar tiksliau: „...jutau poreikį idėja plėtoti polifoniškai, lyg rašyčiau partitūrą orkestriui. Pradėjės minti vienoje vertikalėje tésti ją kitoje, jungdamas fotografijas poromis ir iš jų atvartas po atvarto dėlioju savo asmeninių išgyvenimų naratyvą.“

Ziūrédamas nufotografuotus daugkartinius žolynų gyvenimus vis girdžiu fortėpijoną. Gal kad atminytė iškyla vaizdas, kaip Algimantas, vyno taure pagerinės ir taip visada optimistišką nuotaiką, kurioje nors patalpoje pamatės gundančią tylinių blizgųjų fortėpijoną, visada pažaidžia fotografiskai juodais ir baltais klavišais. (Jis vienintelis iš mūsų fotobrolujos trejus metus studijavo tuometinėje valstybinėje konservatorijoje, ir nebaigtas muzikinis išprusimas damiai išsiliejo formuojantis savitai meninei individualybei.)

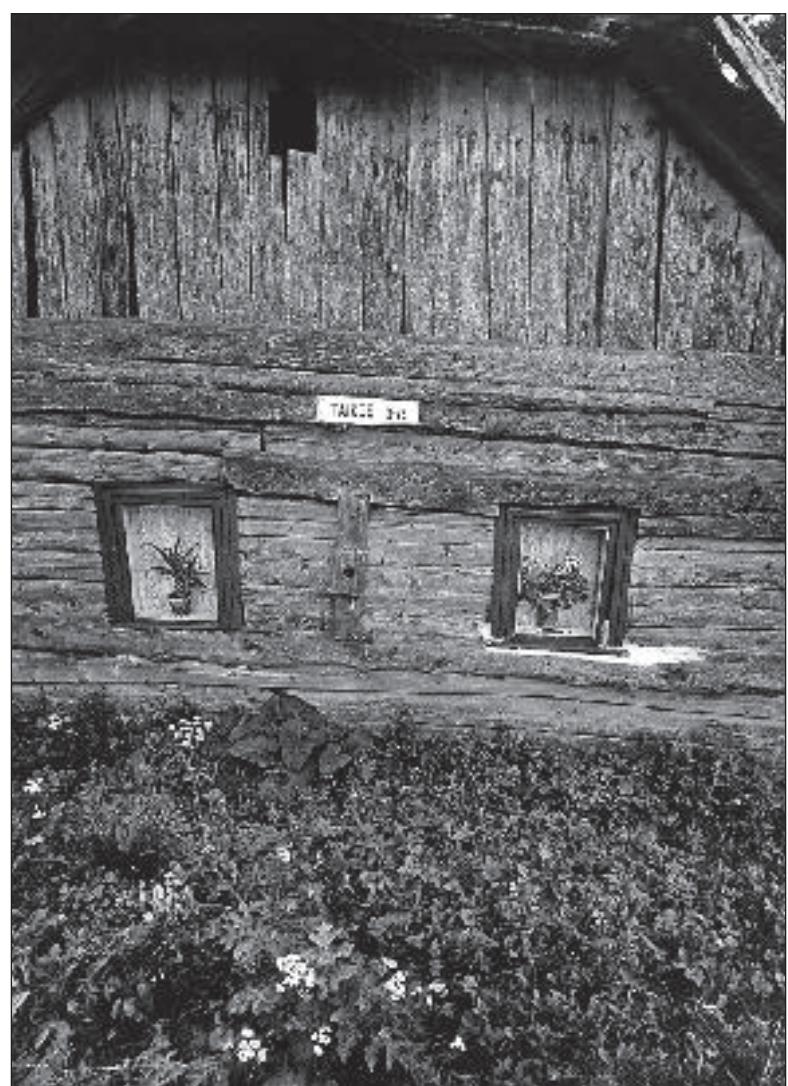
Taigi – fortėpijonas tarsi vėjo gūsis žolynų tyloje. Amžinųjų žolynų – albumo ižangoje „Prisiminimai apie dabartį“ patikslina Arvydas Šliogeris. A. Kunčiaus fotografijas filosofas ir „bulvės metafizikas“ pakyloja iki aukščiausios prabos poetizmui: „Taigi visi Kunčiaus prisiminimai gyvena ne manyje, o priešais mane, ir visi jie gyvena ne vadinajamame laike, o daiktų kontūrais ir atspalviais žydičioje erdvėje po Dangaus dangiu ir Žemės dubenyje.“ O kai perskaiciu sovietmečio apibendrinimą – Represanso epocha, kažkas manyje sužavėtas net aiktelėjo.

Panašų aiktelėjimą išprovokavo ir A. Kunčiaus gimtojo Pakruojo triptikas. Vienintelis tarp suporuo-

tuju, kurį dailininkas Jokūbas Javkovskis (jautriai erdviai sudėliojęs visus albumo vizualinius sąskambius) prasmingai įkomponavo A. Šliogerio tekstimame atvertime. Angliškuose puslapiuose yra dar dvi mažiukės, metaliniu žvilgesiu švytinčios lapojos fotografijos, kurios išsidintos galėjo keliauti į pagrindinę knygos promenadą ir ten skambiai sugroti savo fortepijoninė etiudą.

Mes vis dar žvelgiame į išskirtinį Pakruojo triptiką. Per šimtmecius parvargusi medinė troba su dvem žiaukais kvadratiniais langais (tarp kitokio, kvadratas – viena iš Algimanto išpažystamų religijų), o virš jų, jaučiant klasikinio komponavimo principus, tiksliai viduryje prikalta balta nudažyta metalinė lentelė su užrašu „Taikos g-vė“. Kaip staiga nuo vieno žodžio pakrypsta visos fotografijos, kaip pasakyti Agnė Narušytė, diskursas. Na, gerai, visi suprantame, kad anojti sovietinė taika, mums atnešusi okupaciją, turi kitokį prieskonį, bet visgi tai ne mažesnio saldumo žodis už Vytauto Žalakevičiaus Laisvę. Kažin ar naujieji Pakruojo patriotai tos gatvės pavadinimo neapekštė į jiems aktualesnį?

O ant palangių rūpestinga namų šeimininkė apgyvendino alijošiaus ir kažkokiu margu gėlių vazonelius, kuriuos atskirai nufotografavęs A. Kunčius ir sukomponeavo triptiko derme. Gražus gėlių gyvenimas lango kalejime, ir tame gražumė sutelpa visos Taikos prasmės.

Pakruojis. 1979 m.

„Algimanto Kunčiaus kelionė į save“ – taip vadinas A. Narušytės placių ir giliai aprépiantis baigiamasis straipsnis, iš kurio paimkime tik nediduką fragmentą, itin tiksliai pertekiantį tos meninės kelionės į save pradžią: „Ir staiga aštuntojo dešimtmecio viduryje Kunčius pradėjo fotografiuoti nei ši, nei tą. Ne žmones, o daiktus, nereikšmingą kasdienybę aplinką, tai, kas neturėjo jokių simbolinių ar idėjinės vertės. Tiki jam vienam buvo aišku, kad tai – kelionė į patį save.“ Puikiai prisimenu laiką, kai mes, Algimanto bendražygiai, sunerime nuščiuovome. Po vizualiai stiprus „Sekmaciunių“ ciklo su jaukiais kaimiečių pasibendravimais ir psychologinė šviesa nušaidrintų žmonių portretų – stai-ga nei šis, nei tas: tarsi iš skardos išlankstytas kopūsto portretas, pilka pilkos pakelės arkliarūkštė, panašaus pilkumo neišvaizdi daržo lysvė...

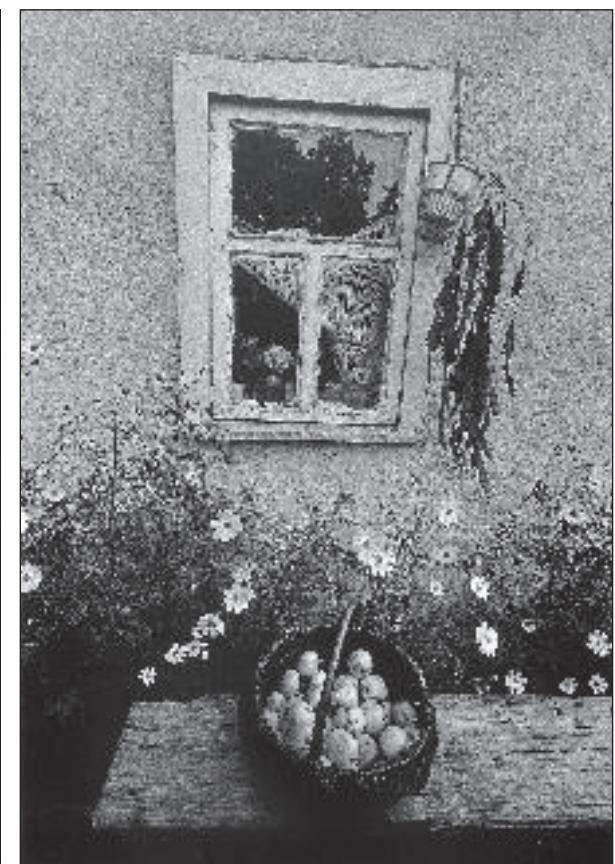
Ilgokai teko pratintis prie naujosių gamtos evangelijos pagal Kun-

čių, kad „darže telpa visas pasaulus“. Tik dabar jau galime patikėti A. Narušytės ižvalgomis: „Lietuvos fotografiuje šis ciklas užima ypatingą vietą – žymi kaitos momentą, kai aštuntojo dešimtmecio pabaigoje nuo žmogaus vaizdavimo pereita prie vienišių būsenų stebėjimo per daiktus ar, kaip pavadina kitur, prie „nuobodulio estetikos“.

Netikėtai atskubėjusioje pabaigoje bent trumpai palieskime gero lietuviškosios fotografijos bičiulio Marcelijaus Martiničio keletą poetinių sentencijų iš 1987 m. „Pergalėje“ publikuoto rašinio su itin skambiu naujadaru – „A. Kunčiaus fotopolifonijos“: „A. Kunčiaus darbuose daiktai apšviečia vieni kitus, šitaip susijungdami į gyvenimą, į pasaulį, vieni kitieji dovanodami iš visatos gaunamą šviesą, lyg dvasia skleistus... Neatsitiktinai fotografijų formatas yra vertikalus, kaip tik susijęs su šia šviesos dramaturgija, veikiančia pagal statmeną pasaulio aši, skaidydamas ir išnykdama daiktuse.“

Pakruojis. 1979 m.

Pakruojis. 1979 m.

Žiemgališkų lygumų dailininkas

Regina JASUKAITIENĖ

Su dailininku, grafiku Romualdu Čarna jau buvome matęsi. Prieš porą metų svečiausiai jo dirbtuvėje Kauno senamiestje, norėjau užrašyti prisiminimus apie dailininkę Gražiną Didelytę, kurį laiką priklausiusią Dailininkų sajungos Kauno skyriui.

Susitikome prie arkikatedros. Negalėjau neatpažinti imponantiškos, siek tiek artistiškos išvaizdos vyriško – atsegiotu juodos spalvos paltu (o buvo vasario pabaiga), vešliasis žilas garbanas (jaunystėje buvo juodus! Iš čia gal ir paverdė?) pridenges juoda bereite, pakreipta ant šono, jis man priminė prancūzų dailininką. Čia buvo Kauno senamiesčis, akimirką tapęs Monmartru...

Skvarbus, gilus, veriantis žvilgsnis bylojo, kad šis žmogus kalba tik tiesą, to paties reikalaudamas iš kitų. Bet tuo pat akysė užsidegė šelmiški žiburiukai, ir mano itampa atslūgo, pajautau, kaip atsiveria dailininko aukštaitiška-žiemgališka dvasia, kuri įtraukia, išleidžia vidun. Bendrauti lengva ir smagu, R. Čarnos žodis šmaikštus, humoras subtilus. Gamta, apdovanojusi šį žmogų talentais, nepagailėjo ir sąmojo – blyksinčio, kibirkščiuojančio.

Ši dailininko R. Čarnos savybė pakerėjo visus, atvykusius į jo parodos, vykusios pačiamė balandžio viduryje, atidarymą Kauno r. viešojoje bibliotekoje Garliavuje. Susitikime dalyvavę Garliavos vidurinės mokyklos vienuoliuktokai buvo ypač malonliai nustebinti bendravimo nuoširdumu, jie nesitikėjo išvysti savotiškos priešpriešos: poetiškų, siek tiek nostalgiskų, plačiai išsiliejančių dailininko paveikslų pasaulio ir gaivališka prigimtimi spinduliuojančios ju kūrėjo prigimties. R. Čarna prisipažino myliš jaunimą, daugelį metų jis dėstė J. Naujalo meno mokykloje. Kai viena mergaitė paklausė apie idomią šių paveikslų techniką, dailininkas nuoširdžiai nudžiugo ir patikino noris visa, ką pasiekė, perduoti kitiems. Todėl neturėj-

Autorės nuotrauka

kių meno paslapčių. Tai estampai, reikalaujantys itin kruopštaus darbo. Tokiems kūriniams reikia laiko, tai – ne akvarelė, kuri išsilieja užvaldžius tam tikrai nuotaikai. „Kurdamas estampus, turiu prisiminimuose nuolat atgaivinti tą nuotaiką ir būseną, kuri buvo apemusi įkvėpimo akimirką. Bet sugrįžti į ją néra taip paprasta“, – prisipažino dailininkas.

R. Čarnos paveiksluose atsiveria begališkumas, spalvotos erdvės. Tai Žiemgalos lygumų peizažas: toluoje – „miškelio pjūklas ir medžių karūnėlės“. Šitaip poetiškai jis apibūdina-

na pats autorius. „Viskas ateina iš vaikystės“, – pasakoja dailininkas. Gimęs Pakruojo valsčiuje, mokėsi Rozalimo (davatkų ir ožkų – dailininko pastaba) miestelio vidurinėje. Norėjo studijuoti literatūrą, bandė eiliuoti, rajono laikraštyje išspausdino ne vieną eilėraštį. Bet, pasukęs į dailę, už daug ką turėjusi būti dėkingas mylimam dėstytojui Antanui Kucui. Ir aš prisimenu jo portretą mačiusi R. Čarno studijoje. Šalia iš kiti idomūs, dėmesį prikuastę portretai – Juozo Grušo, oraus išminčiaus, ir į kontempliaciją panirusio Vinco Mykolaičio-Putino. Portretuose dailininkui

svarbu užčiuopti žmogaus esmę – jo vidinį pasaulį. Vien išorinis panašumas be šviečiančio viðaus – negyvas. Taip sako dailininkas, tamšių akių žvilgsniu išskverbdamas į pašnekovą.

Vėliau R. Čarna ėmė kurti tušo, akvarelių ir mišria technika. Kuo toliau, tuo labiau jo darbuose nyko daiktiskumas. Apibendrinatas peizažas išnyra kaip tobulesnio, išsiilgto pasaulio vaizdinių. Tai horizontalai, nykstantys begalibėje, o spalvotos erdvės priklauso impresionistinės tapybos mirgėjimą. Žalsvai melsvos ar melsvai pilkos prigesintos spalvos kuria poetiškos paslapties atmosferą. Anot poeto Roberto Keturakio, artimo dailininko R. Čarnos bičiulio ir bendraminčio, taip pat dalyvavusio parodos atidaryyme, „šitoms atviroms, svaiginančioms erdvėms nėra ribų. R. Čarna yra lyrikas, sutelktas savin, tačiau moka stebeti ir kitus. Jis yra laisvas, pereidamas į dar raiškesnes formas, jo kūryba – visumos apibendrinimas“. Iš tiesų dailininkas vadovaujasi principu: „Nepaskęsti daiktose, o atginti dvasioje.“ Buvusi R. Čarnos mokinė Jolanta Sereikaitė rašo: „Naudodamas minimalias, neryškias, plaukiančias detales, menininkas geba pertiekti savo vidines būsenas ir peizažo susiliejimą.“ Štai viename paveikslė išnyra tradicinės kuršių krikštas, sukuriantis daugybę asociacijų ir minčių. Tai ne tik savotiškas paminklas išnykusiai tautai, bet ir skausmas visų tu, kurie nesulaukė sugrįžtančiųjų iš jūros. Tai ir istorijos atsvaitas, kuriuo kūrinyje nepiktnaudžiaujama. O štai „Vasaros“ mirgėjime detalės tarsi visai išnyksta, žiūrovą užkrečia lengva, spalvinga, vasariška nuotaika.

Didžiausia kūrino paslaptis – jo paveikslumas, kai negali žodžiai nusakyti, iš kur tas prasmių, nuotaikų švytėjimas, muzika, skambanti paveikslą išgyvenančiojo sielojė. Poetas R. Keturakis sako, kad įkvėpimas – tai skraidymas sapnuose. Todėl kiekvienam kūrėjui duodami dvasios sparnai, keliantys virs daiktiskosios būties. Žiūrėdamas į R. Čarnos paveikslus, ne vienas pajunta pavasariniu gervių šokio lengvumą ir priartėjusį dangų. Vakarą vedusi bibliotekos darbuotoja Elvyra Matveičikienė juokaudama išdavė paslaptį, kad su dailininku dėl parodos buvo tartasi dar žiemą, tačiau šis atidėlioje susitikimą, laukęs balandžio, nes tada jo paveikslai suskambė kitaip.

Vidinio pasaulio atspindžiai tapyboje

Saulius MIKĖNAS

Jau kelerius metus galime stebeti jaunos tapytojos (2010 m. baigė VDA KDF) Mildos Staninienės kūrybinį kelią. Šiuo metu su jos darbais iki gegužės 11 d. turime progos susipažinti Lietuvos energetikos instituto patalpose eksponuojamoje parodoje „Kosmo žuvis puola“. Apžvelgus kūrinius pirmiausia krinta į akis, jog tai tapyba tikra (arba, jei kas nori, siaurajai) šio žodžio prasme. Aplinka ir personažai tapyti ir piešti teptuku. Energina tapyse na kuria autorės buvimo čia pat įspūdį. Kartais nubégdami bei nuvarvėdami dažai formuoja autonomiškas struktūras, tačiau gana griežtai tapytojos apibrėžtose ribose.

Stilištinė darbų kryptį apibūdinti sunkiau. Autorė kūrybingai pasinaudojo moderniosios tapybos klasika. Siurrealistiniai tarpusavio santykiai derinamos figūros yra apibendrintos, kartais net artėja prie abstrakcijos ribos. Jos ikomponuotas subjektyviai traktuotos erdvės, šviesotamsos ir kolorito aplinkoje.

Nuo kitų panašios stilistikos autorų darbų M. Staninienės kūriniai skiriasi formaliosios pusės darna. Jos paveikslai pasižymi vienitisiu koloritu ir meistriška tapysena. Atviras potėpis ritmiškai disciplinuotas, daugiareikšmis – galintis perteikti judėjimą, ornamentinį grožį, kartais pereiti į apimtinės formos modeliavimą. Pertapymais, savotišku lesiravimui, spalvinų plotniu užliejimais kurta begalinė erdvė yra daugiamate ir dinamiška. Jos sluoksniai gali susilieti, išskverbti į figūras ir taip sieti jas su aplinka. Kartais personažų bei daiktų formos taip pat pereina viena į kitą ir sudaro savitas metaformas. Atskirus personažus jose paryškina taipi, bet tiksliai kontūrinė linija.

Minėtomis meninės raiškos priemonėmis autorė siekia pertiekti ją jaudinancias, su vidinio gyvenimo peripetijomis susijusias mintis bei jausmus. Paveiksluose matome tik intymaus pasaulio vaizdus. Žmonės juose tikriausiai yra dailininkės artimieji, gyvūnai – išskūnijusios minčių bei jausmu viziujos. Pastarieji aktyviai, dažnai agresyviai bendrauja su žmonėmis. Suaugusiuojantys savykai (jie vaizduojami siluetiškai, fragmentiškai, kontrastingai) atrodo sudėtingi, kartais dramatiški. Net bučinys gali būti užnuodytas, teigia autorės darbo pavadinimas. Na, o moters ir vaiko bendravimui pasitelktas dažnai naudojamas klasikinis „Madonos su kūdikiu“ motyvas. Jos skleidžiamą ramybę tapytoja sustiprina šviesia, švelniai plaukiančia kontūrine linija. Si kaip aureolė apgaubia figūras. Žmones supa melancholiška prisiminimų bei ateities laukimo atmosferą. „KAŽKADA“ – šaukia didelis įrašas juodame fone vieno paveikslė viršutinėje dalyje. Iš darbo į darbą persileja šaltos melsvos ir žalsvos spalvos bei jas papildančios įvairių atspalvių violetinės ir juodas. Tik dramatinėse situacijose blyksteli nedidelės kruviniai raudonos plotmės. Liūdną spalvų ramybę papildo potėpių ir linijų ritmika. Ju tvarka, vienodos kryptys, kaip ir dažų nubégimo efektai, kuri a vandens tēkmės įspūdį. Matome galinį, visa apimantią vidinio gyvenimo upę. Tikriausiai tokia turėtų būti šiuolaikinio, jaučiančio ir mastančio žmogaus intymaus pasaulio vizija. Joje daug autorės sukurtų asmeninių simbolių. Sudėtingas tokų elementų šifravimas kartais gali ir apskunkinti žiūrovo kontaktą su darbais. Atsižvelgdamas į tai, ateityje dailininkė turėtų elgtis atsargiai.

Vertinant iš estetinių pozicijų stipriausiai ekspozicijoje yra tokio pobūdžio darbai kaip „Bučinys“. Visgi sunku pasakyti, kas turėtų atnešti menininkei sekム. Galbūt tai bus stiprėjanti jos kūryboje postmodernistinė tendencija. Palaiksim – pamatysim. Turėtų būti įdomū.

„Viduržiemio nakties košmaras“.

Kelios subjektyvios įžvalgos festivaliui „Literatūrinės Vilniaus slinktys“ pasibaigus

Andrius JAKUČIŪNAS

Iš anksto turiu išpėti, kad nesilankiau né viename jau kelerius metus vykstančiu „Literatūrinį Vilniaus slinktį“ renginyje, išskyrus vieną, į kurį trumpam užlėkiau nusičiupti neplono šio festivalio almanacho, todėl prasyciau nejisieisti, jei tos kelios mintys, kurios kilo apmasant jaunuji troškimą būti matomis ir girdimis, bus ne visai pagrįstos faktais – kalbėsiu veikian apie išpūdį, kuris kilo stebint festivalio atgarsius žiniasklaidoje ir, be abejo, *facebooke*.

Pirmausia – tai nuostaba suvokus, kad pagrįstesnes ar mažiau pagrįstas literatūrines ambicijas realizuoti karštai geidžiamas jaunimas (visi poetai ir prozininkai, kurių amžiaus vidurkis, anot neprisistačių almanacho sudarytojo, dyvidešimt ketveri metai) pasiryžo užsilikauti ant savo pečių festivali ir, spejus, nemenkai vargti jį rengiant. (Mūsų generacija, kitados dar įstengdavusi organizuoti jaunaviškus ir girtus „Filologijos rudenį“, vėliau elgesi principingai pašyviai, todėl net ir menki projektėliai, – nors jiems tarėmės išsvaistę begalę jėgų, – liko neigvendinti arba buvo nevykę.)

Vadinasi, tenka daryti išvadą, kad pastarasis dešimtmetis laisvosios rinkos ekonomikos sąlygomis išmokėjaunuosius siekti karjeros racionaliai ir nuosekliai, negu niūrūs ir tariai genialiai smurgsant ant universiteto „laktos“ su alaus arba degtinės buteliais, – nebent įtartume, kad gaujam būriui tų, kurie nesąmoningai sekdamis mūsų pavyzdžiu mielai būtų nedarę nieko (parodksaliai), padėjo pasireikšti kurio nors vieno arba kelių jaunujių literatų neproporcinaliai didėle garbėtroska. (Iš patirties galiu pasakyti, kad būti didelio festivalio organizatoriumi jaunystėje atrodo karjeros viršinėm.)

Tiesa, nežinau, ar yra žmonių, kuriie viešai arba patyliukais yra išreiškė pageidavimą, kad jų vardai būtų siejami su festivaliu, t. y. tu, kuriems byrėtų tariamos šlovės dividendai, tačiau neabejoju, kad jaunuoliai, – tiek tie, kurie organizavo festivali, tiek ir anie, kurie tame tiesiog dalyvavo, – jautėsi darantys kažkų rimto ir svarbaus, o gal ir iš tikrujų darė. Čia turi galvoje ne patį festivalį kaip tokį, bet tame pastebėtas ritualinių apeigų apraiškas, – apie tai kalbėsiu vėliau, – bei faktą, jog aktyvaus jaunimo dė-

Skaitymai prie rašytojų kapų Antakalnio kapinėse.
Saulius Vasiliauskas skaito Juozui Apučiui.
Palmoiro MIKĒNAITĖS nuotrauka

ka išorinis literatūros pasaulio vaizdas smarkiai kinta. Net jei Dievuliojiems nebus lemta kilstelėti aukštyn literatūros kartelės, labai gali būti, jog dabartiniai jaunuoliai ateityje šimtųjų sumaniai ir išradinėja apsisuks įvairiais literatūros finansiniais projektais, negu tai dabar pavyksta mums, dar iš praeities atsinešusiemis pamažu senstanti požiūri, neva rašytojas turi atsidėti tik literatūrai. Ju, veiklių ir energingų, knygos dažniau rodysis užsienio kalbomis, bus daugiau ryšių, festivalių, interdisciplininių projektų, pinigų, gerovės, draugiskumo ir t. t. Bet, aišku, bus ir bėdu – kaipgi be jų.

Mūsų kartos prakeikimu (nors gal kartu ir išganymu) tapo absolitus, neaprēpiamas individualizmas (ne-painioti su egocentrizmu), neįmanomybė kliautis niekuo kitu, kaip tik savo paties patirtimi bei prie stalos praleistomis valandomis, bandant tą patirtį suvokti (ir išgerti). Né vienas vyresnio rašytojo receptas, kaip tają patirtimi naudotis, nebūdavo priimamas, tiesą kalbant, mažai buvo likę ir tu, kurie tuos patarimus galėjo duoti, nes, galima sakyt, mūsų akyse nuskendo maždaug penkiadesimtų sovietinės literatūros metų, ir mūsų liko labai nedaug. Štai kodėl mes atsakėme perimti metafizinės estafetės lazdelę – nebuvome ko perimti, bet savo ruožtu nematėme ir prasmės dalyvauti estafetėje, jei kiekvienas iš mūsų neturės savo lazdelės. Turbūt pastaruoji aplinkybė lémė, kad visi mūsų

bandymai ką nors nuveikti kolektyviai žlugo – net ir žinomiausias mūsų viešas projektas www.nevykeliai.lt prisimenamas ne todėl, kad tasyk buvo kruopščiai atlitas, o todėl, kad ir aplieštam jam nesisekė greitai nusibaigti.

Zinoma, šičia rizikuoju pradėti žarstyti patarimais – o to labai nesinorėt. Nuosirdžiai manau, kad niekam nieko negaliu patarti, nes ką nors sakydamas, galimas daiktas, būsiu visiškai teisus savo paties atžvilgiu, tačiau, tikėtina, itin suklysiu, jei apie kito žmogaus patirtį spręsim remdamasis savo patirtimi. Štai kodėl norėčiau, kad mano pastabos būtų laikomos itin subjektyviomis, gali būti, neturinčiomis nieko bendra su realybė, transluijama dabartinių jaunuolių patirties. Vis dėlto negaliu atsiginti jausmo, kad šioji kūrėjų generacija klaikiai sureikšmina iš esmės nereikšmingus artefaktus. Visą laiką didelę nuostabą kélé tai, kad nemažai jaunų autorių, vos sušmėžavusiu literatūroje, jau laikė rankose savo knygą – kai kurie ir ne po vieną. Aišku, išleistą kokioje nors keistote, nežinomoje leidykloje, aišku, už savo pinigus, aišku, žinomą tik artimiausiam draugu ir giminaicių būreliu. Bet vis tiek – knyga. Ne manau, kad tai labai reikšmingas simptomas, – ta desperacija gali būti padidinta paties laiko, – tačiau vis tiek kirba jausmas, kad čia gali slypieti pagunda savo samonėje sukeisti priekį su galu, atiduodant pŕ-

mumą kiekybei, o ne kokybei, komunikacijai, o ne patirciai, procesui, o ne rezultatu – bent ne tam rezultatu, kurio pirmiausia tikimasi iš knygos autoriaus.

Šios pastabos, beje, né nebandau sieti su minimu literatūriniu renginiu, nors šis, kaip ir festivalio almanachas, sprendžiant apie kūrėjo brandą ir lygi, yra toks pats nereikšmingas artefaktas kaip savilaudos būdu atsiradusi knygų kūstė. Potencialią grėsmę matau kiek kitur (nors tai glaudžiai susiję). Tai – tiesiog nesuvokiamas mano, kaip savo individualizuotos kartos produkto, akyse jaunujių raštojų siekis žūbtūt semitis patirties iš vyresniųjų, nuolankus pasirýžimas klusniai imituoti mano jau minėtos metafizinės estafetės lazdelės perėmimo ritualą, simboliškai, tarsi kokiomis apeigomis, iškūniant literatūros testinumą, turbūt visai užmiršus, kad klausant svetimų šnekų, taigi taip pat ir mano šnekos, tegali būti paliudyta bejégystė ir nepajegumas.

Štoks ateinančiųjų požiūris, tiesiųjų kalbant, yra jau senokai pastebėta tendencija, nes yksteikusi mums progų draugiškai pašiepti jaunuosių kolegas, štai kodėl festivalio metu „literatūriniu autobusu“ organizuotas literatūrų stovyklų lankymas igavo visai kitą prasmę. Aišku, vargu ar kolegos suvokė, kokį netikėtą kontekstą atvers jū pastangos paragerti žymius rašytojus, tačiau tuo pat metu sukuriamas visiškai realus literatūros kaip šiuolaikinės europietiškos kontoros vaizdas, kurioje dalijimasis patirtimi (kvalifikacijos gilinimas) ir komunikacijos išgūdžiai paradoksaliai tampa svarbesni už patį rezultatą. Kaip minėjau, tikėtina, kad pastarasis aspektas ateityje garantuos daug sėkmę ir pelningą projektą, tačiau kiek tokia laikysena, tarytum natūraliai atmetanti bet kokią maišto dvišią, gali pasitarnauti kuriant literatūrinę kokybę – nežinia.

Jau beveik parašeš s̄i tekstą su pratau – visas *facebookas* kimštė prikimštā festivalio renginių nuotraukų, kad mano nepastebėtas liko dar vienas „slinktį“ renginys: dalyviai aplankė ne tik Vilniaus centre iškilusius rašytojų biustus, bet vyko ir į Antakalnio kapines, kur lenkė galvas prie Pauliaus Širvio, Jono Strielkūno, Juozu Apučio, Nijolės Miliauskaitės, Antano Miškinio kapų, ir tai, be abejo, tik sustiprino išpūdį, – vis dėlto norėčiau manyti, kad jis kliaidinas, – jog visas festivaliai apskritai planuotas kaip aikivaizdių lojalumo ir paklusumo (neaišku kam) deklaracija, tarytum įsivaizduojant, kad išsilaikeyti literatūros paviršiuje įmanoma tik i ką nors labai stipriai įsitvėrus.

Nuoširdžiai tikiuosi, kad taip nera.

RAŠYTOJŲ KLUBAS

poetu Marcelijumi Martinaiciu ir literatūroge prof. Viktorija Daujotyte. Renginiai iš ciklo „Kūrybos atodangos“.

26 d., ketvirtadienį, 15 val. Rasytojų klubė (K. Sirvydo g. 6, Vilnius) – „Varpu“ vakaras. Leidiui, skirto „Varpu“ 70-mečiui („Varpa“: istorija, autorai, akcentai) ir literatūros almanachu „Varpa“ (2012, Nr. 27) sutiktuves. 2012 metų Varpu literatūrinės premijos įteikimas, 40-ojo laureato ir prizininkų pagerbiimas. Dalyvaus rašytojai Algimantas Baltakis, prof. dr. Petras Bražėnas, Vytautas Bubnys, Henrikas Algis Čigrius, prof. habil. dr. Viktorija Daujotytė, Birutė Jonuškaitė, Emilia Liegutė, Jonas Liniauskas, prof. dr. Vytautas Martinkus, prof. habil. dr. Kestutis Nasutokas, Leonas Peleckis-Kaktavičius, Silvija Peleckienė, Aldona Ruseckaitė, Rimvydas Stankevičius, Arvydas Valionis, LR Seimo narys Valerijus Simulik.

26 d., ketvirtadienį, 13.30 val. Šilutės F. Bajoraičio viešosios bibliotekos Rusnės filiale (K. Donelaičio g. 2, Rusnė, Šilutės r.) ir **17 val.** Šilutės F. Bajoraičio viešojoje bibliotekoje (Tilžės g. 10, Šilutė) – Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato poetu, vertėjo Antano A. Jonyno autorinių vakarai. Kartu su autoriumi dalyvauja aktorių Sigitas Jakubauskas. Renginiai iš ciklo „Kūrybos atodangos“.

27 d., penktadienį, 17 val. Rašytojų klubė (K. Sirvydo g. 6, Vilnius) – vakaras „Atabradai: Albino Žukauskui 100“, skirtas rašytojui Albino Žukausko 100-osioms gimimo metinėms. Programoje dalyvauja literatūrologė dr. Alma Lapinskiėnė, literatūrologas dr. Kestutis Urba, poetai Algimantas Baltakis, Marcelijus Martinaitis, poetė A. Žukausko dukė Giedrė Žukauskaitė-Nogienė. Poeto kūrybos programą atlikės LMTA studentai Gelminė Gležaitė, Gabrielius Zapalskis (scenos kalbos dėstytoja doc. Judita Ušinskaitė), Mantas Zemleckas. Džukų liaudies dainas dainuoja Veronika Povilionienė.

Lietuvos bibliotekininkų draugija balandžio 23–29 dienomis skelbia 12-ąjį Nacionalinę Lietuvos bibliotekų savaitę „Biblioteka: spausk Patinka!“. **23 d., pirmadienį,** 12 valandą Lietuvos bibliotekų savaitę prasidės bendru renginiu visose Lietuvos bibliotekose. 2012-jeji paskelbtis Maironio metais, todėl iš naujo atrasime Maironių, kviesime drauge jį skaityti, klausytis ar savitai interpretuoti.

Nacionalinės bibliotekų savaitės renginiai Kauno m. savivaldybės Vinco Kudirkos viešojoje bibliotekoje ir jos padaliniuose

23 d., pirmadienį,

12 val. bibliotekos (Laisvės al. 57) – Nacionalinės bibliotekų savaitės atidarymo šventė, poezijos ir muzikos valanda „Jo sirdy – visa Lietuva“. Dalyvaus maironiečių draugijos skaitovai, paroda, skirta Mairionių 150-osioms gimimo metinėms, pristatys Kauno apskrities viešosios bibliotekos Senų ir retų skyrius specialistas Alvydas Surbllys. I atidarymo šventę kviečiame Kauno mokyklų bibliotekininkus.

12 val. „Aušros“ padalinijoje, (Aušros g. 37) – Nacionalinės bibliotekų savaitės atidarymo šventė „Žaliaiškė“. Vaikai susitiks su omitologu Juozu Miškiniu.

23 d., trečiadienį, 10.30 val. „Saulėtekio“ padalinijoje (K. Baršausko g. 92) – poezijos valanda vaidkams „Maironio Lietuva“.

25 d., trečiadienį, 11 val. Panemunės padalinijoje (Vaidoto g. 26) – rytmės „Knigelės, paukšteliai ir mes“. Vaikai susitiks su omitologu Juozu Miškiniu.

26 d., ketvirtadienį, 14 val. Dainavos padalinijoje (Maironio g. 12 a) – pasakų valanda vaikams „O, paklausykūs vakarais...“

26 d., ketvirtadienį, 12 val. Vaikų literatūros skyriuje (V. Krėvės pr. 97) – poezijos valanda „O, būk pagarbintas, Mairionio žodi šventas“.

26 d., ketvirtadienį, 14 val. Dainavos padalinijoje (Savano g. 380) – poezijos valanda „Užmigo žemė...“ (Maironio poezijos skaitymai). Dalyvauja Kauno kolegijos ikimokyklinio ugdymo katedros studenai. Lektorė Ina Jankauskienė.

26 d., 17 val. Kauno m. savivaldybės Vinco Kudirkos viešojoje bibliotekoje (Laisvės al. 57) – Bernardo Brazdžionio premijos laureato poeto Petro Palilionio knygos „Tautos šauklio aidai“ pristatymas.

30 d., pirmadienį, 17 val. „Aušros“ padalinijoje (Aušros g. 37) – literatūros ir muzikos valanda „Zaliakalnės skaito Maironij“.

Bibliotekos primena, jog tik šią savaitę bibliotekos laukis iš skolininkų negrąžintų ir pamirštų knygų.

Kauno karuselė

Balandžio 16–22 d. Kauno prekybos centre „Akropolis“ sukančia penkeri. Ta proga duris atvers kiek netikėta paroda – „Laikinoji sostinė trimatėje erdvėje“. Tai unikali trimatičių paveikslų galerija. Milžiniškus darbus – optines iliuzijas – menininkai šiomis dienomis kuria tiesiog ant prekybos centro grindinio. Skulptoriaus Mindaugo Tendziagolskio ir interjero kūrėjo Vilniaus Vanago paveikslai lankytos nukels į archajiškajį Kauną ir atgaivins senąjį miesto dvasią. Užteks primerkti vieną akį, ir vaizdai atsivers tarsi gyvi. Paviekslių prekybos ir pramogų centro erdvėse bus rodomi nuo balandžio 20 d. Norintieji stebeti kūrybinį procesą kviečiami atvykti į prekybos centrą jau dabar.

Balandžio 16 d. Kauno menininkų namuose atidaroma Jevgenijaus Pečerskio grafikos darbų paroda.

„Jevgenijus Pečerskis gyvena ir dirba Kaliningrado srityje. Šio autorius darbai išskiriariai bendro Rusijos dailės konteksto. XX a. pradžioje modernistinės srovės įgavo pagreitį, ir rusų vaizduojamoji dailė keliavo koja kojon su Vakarų Europos kultūros tendencijomis.

Vakarų meno naujienos tam tikromis paralelėmis pasklidio tarp rusų dailininkų. Spalio revoliucija pakreipė rusų meno bures kita linkme. XX a. antrojoje pusėje vaizduojamasis rusų menas aktyviai priėmė idėjas menininkų-perėjūnų, kurie aukštino darbo klasę ir tariamus jos pasiekimus. Šio meno turinys atsirado išskirtinai politinės-

ideologinės pakraipos pagrindu. Tuo pat metu labiau formalūs, galima sakyti, metafiziniai kūriniai oficialiojoje terpeje vertinti kaip „dekadentiniai“ ir ilgam buvo išstumti iš visuomenės sąmonės. Dar ir šiandien „vaizduojamasis realistinis māstymas“ atlieka svarbū vaidmenį rusiškoje dailėje. Bet, manau, J. Pečerskio kūriniai labiausiai siejasi su klasikinėmis Vakarų Europos modernizmo tradicijomis ir rusišku avangardu, o ne su jau minėtomis realistinėmis tendencijomis.

J. Pečerskio spalvomis ir emocijomis iškūnyti kūriniai nėra tokie radikalūs kaip XX a. pradžios rusų avangardininkų darbai. Jev-

genijaus kūrinių pagrindinė ypatybė – gebėjimas sujungti du pradus – intelektualų ir intuityvųjų – vientisai, sąmoningai ir vaisingai.

J. Pečerskio kūrinių pasaulis ramus ir harmoningas. Juose daugiau susimastymo ir filosofinio monumentalumo, nei noro stebinti ar grauti nusistovėjusius kanonus.

J. Pečerskis remiasi abstrakcionizmo pagrindu. Bet gamta pačiai plačiausia šio žodžio reikšme, kaip dalis kultūrinės refleksijos, lieka atpažistama jo kompozicijose, galima sakyti, ji esminė jo darbuose.

Ziūrint formaliai „sausą“ darbų sluoksnį dengia subtilius jautumas. „Būtent čia ir slypi J. Pečerskio kūrinių paradoksalumas – balansavimas tarp griežto analitinio māstymo ir jautrius intuityvios išraiškos“, – pabrėžia dailės kritikas Kęstutis Šapoka.

Antrus metus Kauno valstybinio dramos teatro organizuojamas jaunimo festivalis „Nerk į teatrą“ sugrįžta jau balandžio 23–gegužės 4 d. Praejudis metais didelio susidomėjimo sulaukęs ir būrius jaunimo į teatro dirbtuvės sukvietės festivalis šiakart ketina pasirotysi kiek paaugės, sutvirtėjės, tik, žinoma, ne mažiau žavus bei atviras kiekvienam, pasirengusiam giliai nerti į beribes teatro gelmes.

Unikalais festivalio „Nerk į teatrą“ idėja – galimybė visapusiskai pažinti teatrą. Taigi visi smalsuoliai galės dalyvauti spektaklio elementų kūrimo procese, iš pačių teatralų lūpų išgirsti apie pagrindinių teatro specialybų iššūkius bei kasdieninius atradimus, išvysti jaunuųjų aktorių, režisierų kūrybos vaisius ir... tiesiog smagiai praleisti laiką!

Kaip ir praėjusiais metais, duris atveriai teatro dirbtuvės. Tiesa, šiakart jų bus dar daugiau! Išlaikinti savo vaizduotę neabejotinai pavyks režisūros dirbtuvėse drauge su iškalbinguoju teatro pedagogu, režisierių Gyciu Padegimui, savyje atrasti artistą padės aktorius Aleksandras Kleinas, prisidėti prie festivalio baigiamojo koncerto scenografijos kūrimo bus galima besidabuojant kartu su profesionalais teatro dailininkais ir skulptoriais, o scenos kostiumų kūrimo subtilybes atskleis dizainerė Diana Kuznickaitė.

Tačiau tai dar ne viskas – kuriantieji teatro stebulką mielai kviečia jaukiai pasinėkėti. O tai puiki galimybė susipažinti su mylimais Kauno dramos teatro aktoriais, pažvelgti į teatrą kompozitorius Giedrius Kuprevičiaus akimis, drauge su fotografu Donatu Stankevičiumi praverti teatro fotografijos užkulisius, iš originalių reklamos kūrėjų „Advision“ išgirsti, kodėl ir kaip kuriama spektaklių reklama... Ir pagaliau išskaidyti visus neaiškumus!

Svajojantiesiems bent minutėlę stabtelėti ir pagaliau susitikti su pačiais savimi aktorė, psichodramos ekspertė Daiva Rudokaitė žada jaukų praktinių seminarą, kurio pagrindinė idėja – spręsti savo vidines problemas vaidinant. I scenografiją pažvelgti kitomis akimis kvies besisvečiuojanti tarptautinė „atgyjančių“ animuojamų scenografijos maketų paroda „STILL/LIFE“, viliosianti skirtingais, bet labai magiškais pasauliais.

Gegužės 4-ąjį, „Nerk į teatrą“ uždarymo dieną, pagaliau festivalio lankytojai išplauks iš vidinių teatro vandenų ir galės pažvelgti į kūrybinio proceso rezultatus: vyks Lietuvos teatro mokyklų studentų spektakliai bei uždarymo koncertas.

„Nemunas“ rekomenduoja

Kitokio kino klube – „Mažylė“

Gediminas JANKAUSKAS

Antradieni, balandžio 24 d. Kitokio kino klube žiūrėsime Austrijos ir Italijos kinematografininkų sukurtą filmą „Mažylė“ (2009 m.), apdovanotą Kanuose (Prancūzija), Gižone (Ispanija) ir Valdivijoje (Čilė), taip pat nominuotą amerikietiskam „Oskarui“.

Dramatiška filmo fabula užsi-mezga cirke. Žiema italų cirko artistams – niūrokas metas. Romos

priemiestyje, vagoneliuose, jie laukia šiltų dienų. Vieną lietingą pavaikarė raudonoplaukė artistė Pati ant sūpuoklių aptinka vienišą mažylę. Mergaitė gerai aprengra, o jos striukelės kisenėje guli laiškelis su keistuku tekstu.

Moteris parsiveda ją namo ir ima rūpintis lyg savo vaiku. Jos vyras klounas Volteris siūlo apie mažylę pranešti policijai. Nors, padedama kaimynystėje gyvenančio berniuko Tairo, Pati bando ieškoti pames-

tinukės tėvų, tačiau kasdien vis stipriai jaucia, kad mergaičiukė prasakaidrina visų aplinkinių gyvenimus ir tampa svarbiausiu žmogumi naujojoje šeimoje.

Filmų režisieriai Tizza Covi ir Raineris Frimmelis anksčiau kūrė dokumentinį kiną, todėl neverta stebėtis, kad ir gerumu spinduliuojančioje „Mažylėje“ jiedu nesivaiko komerciniam kinui būdingo spalvingo efektingumo, bet lieka ištikimi dokumentiniam tikroviškumui.

Savaitgalis prie televizoriaus

Daug filmų „širdžiai ir kitiems organams“

Gediminas JANKAUSKAS

Ketvirtadienio vakarą nereikėtų praleisti puikios progos pamatyti keistą komediją „Keliai į Velvilį“ (20.25 val., BTV), kurią sukurė Alanas Parkeris. Per ilgą karjerą kine šis britų režisierius išvengė pagundos antrą kartą bristi į tą patį vandenį ir nuolat keitė stilių, taip sudarydamas ne mažai problemų jo palikimo klasifikuojotams. Savo kelią kine A. Parkeris pradėjo gangsterinių filmų parodija „Bagsis Melounas“ (1973 m.), kurioje visus vaidmenis atliko vairai. Ne mažiau ekscentriškas ir „Keliai į Velvilį“, kurį pats režisierius pavadinė „komedia širdžiai ir kitiems organams“. Filmo centre – keistuolis daktaras Džonas Kelogas (jį labai išspūdingai vaidina Anthony Hopkins). Sveiką gyvenimo būdą propaguojantis medikas savo pacientams primygintai siūlo nevalgytis mėsos, daug mankštintis, maitintis jo išrasais kukturūzų dribsniais, susilaikyti

nuo sekso ir kuo dažniau valyti organizmą. Turtingi klientai plūsta į šį sveikatingumo centrą, nors atsiranda ir tokii, kurie Kelogą vadina arogantišku šarlatanu.

Kur kas didesnio masto šarlataunas prieš du dešimtmiečius atsirado Rusijoje. Dar ir dabar žmonės negali pamiršti visur mirgėjusių pažadų mokinčių milžiniškas palūkanas, o trys didžiosios raidės „MMM“ buvo pateikiamos kaip ypač sėkmingos investicijos ženklas. Gabiu Ostapo Benderio mokiniu vadintas finansinės piramidės MMM įkūrėjas Sergejus Mavrodis tapo vienu ryškiausiu naujosios Rusijos simboliu, per trumpą laiką jis pabuvė ir miliardieriumi, ir Dūmos deputatu, ir kaliniu. Pernai Rusijoje sukurtae filme „PiraMMMidė“ (penktadienis, 20.25 val., BTV) režisierius Eldaras Salavatovas primena šią „amžiaus aferos“ titulo nusipelnusiųjų istoriją. Tik pagrindinių herojų varaičiai pakeisti.

Dabar, kai viso pasaulio ekranuose pasirodo į naujus trimatės kino drabužius „išvilktais“ Jameso Camerono „Titanikas“, bus įdomu prisiminti ankstesnį šio režisieriaus filmą „Terminatorius“ (penktadienis, 1.45 val., TV3). Būtent nuo šio keturių „Oskarais“ apdovanoto fantastinio trilerio „Švarcu“ pramintas kultūristas Arnoldas Schwarzeneggeris ilgam tapo ne tik pauglių kulto objektu. Po „Terminatorius“ paplito ir anksčiau nežinomas žodis „kiborgas“ (šis naujadaras sudarytas iš frazės „kibernetinis organizmas“), reiškiantis gyvą robotą. Būtent tokia žmogaus padalą turinti neveikiamą būtybę iš atėties atvyksta į šiuolaikinį Los Andželą. Ateivis privalo nužudyti jauną moterį Sarą, nes jai lemta pagimdyti sūnų, kuris išgelbės žmoniją nuo atominio karos grėsmės.

Dramoje „Nepadorus pasiūlymas“ (šeštadienis, 22.00 val., LNK) Jungtinė Tautų būstinėje Niujorke vertėjaujanti Silvija Brum (aktorė Nicole Kid-

man) kartą atsitiktinai nugirsta, jog organizuojamas pasikėsinimas į vienos Afrikos valstybės vadovą. Toks informacijos nutekėjimas negali patikti teroristams, kurie panasiavais atvejais stengiasi pašalinti nepageidaujamą liudininką.

Sekmadienio naktį romantinę nuotaiką padės susikurti graži melodrama „Jausmų žodynas“ (0.35 val., LNK).

Taip britų kolonistai vadino džiunglių dukras, su kuriomis buvo vykdomi abiems pusėms naudinti „barterinai“ mainai: jauni kariņkai mokė dailias amazones anglų kalbos, o šios atsidėkojo monkytojams meilės meno pamokomis ir pratino europiečius prie savo genčių tradicijų. Šią patirtį praėjusio amžiaus ketvirtajame dešimtmetyje Borneo saloje teko išgyventi jaujamam britų kariņkui Džonui Treskotui (aktorius Hugh Dancy). Tačiau jo ir gražios sugulovės Selimės (aktorė Jessica Alba) santykiai netikėtai išsilieja į tikrą meilę. O tai jau išeina už džentelmeniško susitarimo ribų. Todėl išimylėjelių kelyje kaipmat išdygsta neveikiamos kliūties.